

Prijevare u Republici Hrvatskoj i perspektive revizijske profesije

Jolić, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:246801>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

SANJA JOLIĆ

**PRIJEVARE U REPUBLICI HRVATSKOJ I
PERSPEKTIVE REVIZIJSKE PROFESIJE**

Diplomski rad

Pula, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

SANJA JOLIĆ

**PRIJEVARE U REPUBLICI HRVATSKOJ I
PERSPEKTIVE REVIZIJSKE PROFESIJE**

Diplomski rad

**JMBAG: 0303074549, izvanredan student
Studijski smjer: Financijski management**

**Kolegij: Forenzično računovodstvo
Znanstveno područje: Društvene znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Računovodstvo
Mentor: prof. dr. sc. Robert Zenzerović**

Pula, rujan 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Sadržaj:

1. UVOD.....	1
1.1. Svrha i cilj istraživanja	1
1.2. Metode istraživanja.....	1
1.3. Struktura rada.....	1
2. REVIZIJA, NAČELA I VRSTE	3
2.1. Definicija revizije.....	3
2.2. Načela revizije	4
2.3. Vrste revizije.....	5
3. INTERNA REVIZIJA.....	6
3.1. Sustav internih kontrola	8
3.2. Prijetnje sustavu internih kontrola i mjere zaštite.....	11
4. EKSTERNA REVIZIJA.....	14
4.1. Obveznici eksterne revizije	15
4.2. Objekt i predmet eksterne revizije	17
5. VRSTE I KARAKTERISTIKE PRIJEVARA.....	20
5.1. Trokut i dijamant prijevare	20
5.2. Vrste prijevara	22
5.3. Prijevarno financijsko izvještavanje	23
5.3.1. Manipulacije prihodima	28
5.3.2. Manipulacije troškovima i rashodima	31
5.3.3. Manipulacije obvezama	33
5.4. Protupravno prisvajanje imovine.....	34
5.5. Porezne prijevare	37
5.6. Korupcija (zlouporaba položaja i ovlasti)	39
5.7. Lažiranje bankrota.....	40

5.8. Kibernetičke prijevare	41
5.9. Pranje novca	42
6. FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO I REVIZIJA.....	44
6.1. Razlika između revizije financijskih izvještaja i forenzične revizije.....	45
6.2. Metode i tehnike provedbe forenzične analize	46
7. DOKAZI PRIJEVARA I ULOGA REVIZORA	50
7.1. Dokazi prijevare.....	50
7.2. Odgovornost revizora u vezi s pogreškama i prijevarama	51
7.3. Suradnja eksterne i interne revizije.....	54
8. PRIJEVARE U REPUBLICI HRVATSKOJ	55
8.1. Prikaz anketnih upitnika.....	55
8.2. Rezultati istraživanja.....	56
9. OSVRT NA POVEZANOST PRIJEVARA I PERSPEKTIVA RAZVOJA REVIZIJSKE PROFESIJE	78
10. ZAKLJUČAK	80
POPIS LITERATURE	82
POPIS TABLICA.....	88
POPIS GRAFIKONA.....	89
POPIS SLIKA	89
SAŽETAK	90
SUMMARY	91

1. UVOD

1.1. Svrha i cilj istraživanja

U gospodarskom okruženju prijevare postaju sve raširenija pojava koja se javlja u raznim oblicima. Svrha ovog rada je ukazati na važnost prijevara koje se događaju u gospodarskim subjektima u Republici Hrvatskoj te ulozi internih i eksternih revizora u tom području.

Cilj rada je utvrditi intenzitet i vrstu prijevara među gospodarskim subjektima u Republici Hrvatskoj te ulogu revizora u procesu prevencije i otkrivanja prijevara.

1.2. Metode istraživanja

U izradi diplomskog rada, kao osnovni izvor prilikom pisanja teorijskog dijela rada koristila se znanstvena i stručna literatura odnosno publikacije i knjige te znanstveni i stručni članci, kako domaćih tako i stranih autora iz područja financija, revizije, forenzike i srodnih područja.

U okviru ovog rada provedena su dva istraživanja u formi anketnih upitnika putem alata Google obrazaca. Anketnim upitnicima „Prijevare u Republici Hrvatskoj te uloga internih revizora“ i „Prijevare u Republici Hrvatskoj te uloga eksternih revizora“ nastojala se upotpuniti svrha i cilj istraživanja na konkretnim primjerima i od strane internih i od strane eksternih revizora.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen u deset poglavlja. Nakon uvoda u kojem su definirani svrha i cilj istraživanja te metode istraživanja, drugo poglavlje obuhvaća opće definicije revizije, temeljna načela i vrste revizije.

U trećem poglavlju pobliže je objašnjena interna revizija, a u četvrtom eksterna revizija koje ujedno predstavljaju temeljne vrste revizije.

Peto poglavlje prikazuje motive prijevara odnosno trokut i dijamant prijevare te određene vrste i karakteristike prijevara sa kojima se susreću gospodarski subjekti. Prijevare koje su obuhvaćene ovim radom su: prijevarno financijsko izvještavanje (manipulacije), protupravno prisvajanje imovine, porezne prijevare, korupcija

(zloupotrebavanje položaja i ovlasti), lažiranje bankrota, kibernetičke prijevare te pranje novca.

Slijedeće, šesto poglavlje objašnjava pojam forenzičnog računovodstva i forenzične revizije sa naglaskom na razliku između revizije financijskih izvještaja i forenzične revizije. Dodatno, prikazane su metode i tehnike provedbe forenzične analize.

U sedmom su poglavlju prikazani dokazi prijevara te se objašnjava odgovornost revizora u vezi pogrešaka i prijevara.

Osmo poglavlje prikazuje rezultate istraživanja dviju anketa: „Prijevare u Republici Hrvatskoj te uloga internih revizora“ te „Prijevare u Republici Hrvatskoj te uloga eksternih revizora“.

U devetom poglavlju dan je osvrt na povezanost prijevara i perspektiva razvoja revizijske profesije. Deseto, ujedno i zadnje poglavlje jest zaključak ovog diplomskog rada.

2. REVIZIJA, NAČELA I VRSTE

Riječ revizija potječe od latinske riječi „revidere“ što bi značilo ponovno vidjeti, odnosno naknadno pregledati i preispitati poslovne procese i stanja. U engleskom govornom području revizija potječe od latinske riječi „audire“ što bi značilo čuti, slušati.¹

U nastavku su navedene pojedine definicije revizije, načela revizije te vrste revizije.

2.1. Definicija revizije

Pojam revizije može se definirati na različite načine, ali u suštini revizija označava postupak provjere financijskih izvještaja, kao i ostalih aspekata cjelokupnog poslovanja i davanja mišljenja o objektivnosti i realnosti iskazanog stanja i rezultata poslovanja.²

U nastavku su navedene temeljne, opće definicije revizije.

„Revizija je sistematiziran proces objektiviziranog pribavljanja i stvaranja dokaza o ekonomskim događajima i rezultatima s ciljem da se ustanovi usklađenost između postojećih izvještaja o poslovanju i unaprijed postavljenih kriterija i da se dostavi zainteresiranim korisnicima.“³

„Revizija je postupak ispitivanja i ocjene financijskih izvještaja te podataka i metoda koji se primjenjuju pri sastavljanju financijskih izvještaja, na temelju kojih se daje stručno mišljenje o realnosti i objektivnosti stanja imovine, kapitala, obveza i rezultata poslovanja poduzetnika.“⁴

„Revizija obuhvaća i ispitivanje i ocjenu poslovanja, organiziranosti poslovnih funkcija, načina donošenja poslovnih odluka i funkcioniranja informacijskog sustava.“⁵

¹ Sever Mališ, S., Tušek, B. i L. Žager, *Revizija - načela, standardi, postupci*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2012., str. 51.

² Ibidem, str. 53.

³ Akrap, V. et. al., *Državna revizija – pretpostavka odgovornosti i transparentnosti u javnom sektoru*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020., str. 6.

⁴ Zakon o reviziji (NN 90/1992) čl. 2. t. 1.

⁵ Zakon o reviziji (NN 90/1992) čl. 2. t. 2.

2.2. Načela revizije

Načela predstavljaju osnovna pravila ponašanja koja su posljedica praktičnog iskustva i teorije te koje služe kao podloga za izradu revizijskih standarda.⁶ Revizija bi se trebala temeljiti na sedam načela navedena u Tablici 1.

Tablica 1. Obilježja temeljnih načela revizije

R.br.	Naziv načela	Opis načela
1.	Načelo zakonitosti	Revizija mora biti u skladu sa važećim zakonskim propisima te normama ponašanja koje proizlaze iz zakonskih propisa (npr. HSFI, MSFI), uz poštivanje normi ponašanja propisane od strane nadležne strukovne organizacije (npr. HRK)
2.	Načelo profesionalne etike	Revizija mora biti u skladu sa određenim pravilima ponašanja koja su donesena kodeksima profesionalne etike
3.	Načelo neovisnosti	Revizor u obavljanju svoga posla mora biti neovisan i samostalan, odnosno ne smije se rukovoditi zahtjevima menadžmenta (eksterna revizija), a mora biti neovisan i samostalan u odnosu na sve druge funkcije poduzeća (interna revizija)
4.	Načelo stručnosti i kompetentnosti	Da bi revizor stekao zvanje „ovlašteni revizor“ mora ispuniti prethodne uvjete (visoka stručna sprema, radno iskustvo i sl.), te se i dalje treba stručno usavršavati
5.	Načelo odgovornosti	Revizori su odgovorni za svoj rad te mogu biti podložni sankcijama
6.	Načelo dokumentiranosti (pribavljanja dokaza)	Mišljenje revizora mora se temeljiti na dokazima koji su dokumentirani u radnoj dokumentaciji revizora

⁶ Akrap, V. et. al., *Državna revizija – pretpostavka odgovornosti i transparentnosti u javnom sektoru*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020., str. 19.

7.	Načelo korektnog izvješćivanja	Mišljenje revizora mora biti utemeljeno u radnoj dokumentaciji te se revizor mora suzdržati od izražavanja mišljenja ukoliko nema mogućnosti za to (npr. nemogućnost pristupa potrebnoj dokumentaciji)
----	--------------------------------	--

Izvor: izrada prema: Sever Mališ, S., Tušek, B. i L. Žager, *Revizija - načela, standardi, postupci*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2012., str. 66-70.

2.3. Vrste revizije

Obzirom da revizija nije jednoznačni pojam u nastavku su navedene vrste revizije koju možemo podijeliti na reviziju prema tijelu koje provodi ispitivanje, reviziju prema objektu ispitivanja te reviziju prema području ispitivanja.

Grafikon 1. Temeljne vrste revizije

Izvor: Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, *Interna revizija*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014, str. 45.

Eksternu reviziju provode ovlaštteni revizori koji ujedno nisu zaposleni u poduzeću nad kojim provode reviziju i ne mogu biti u bilo kakvoj vezi s poduzećem gdje provode reviziju jer to ne bi bilo u skladu sa načelom neovisnosti revizije. Eksternom revizijom se vrši ispitivanje i ocjenjivanje poslovanja poduzeća, a prvenstveno se ispituje objektivnost i realnost temeljnih financijskih izvještaja. Dodatno, eksterni revizori mogu

se baviti i drugim aktivnostima, kao što su savjetodavne usluge, porezno i financijsko savjetovanje i slično.⁷

Poslove interne revizije obavljaju organi onog poduzeća koji je objekt revizije, a najznačajniji poslovi su ispitivanje organiziranosti, razvoj i poboljšanje efikasnosti pojedinih poslovnih funkcija, ispitivanje načina donošenja poslovnih odluka te funkcioniranja informacijskog sustava i drugi poslovi kojima se vrši ispitivanje i ocjena poslovanja poduzeća.⁸

Može se zaključiti da postoji poveznica između revizije prema tijelu koje provodi ispitivanje i revizije prema objektu ispitivanja - interna revizija pretežito provodi reviziju poslovanja, a eksterna revizija reviziju financijskih izvještaja.

Revizija se prema području ispitivanja može podijeliti na komercijalnu i državnu reviziju. Komercijalna revizija predstavlja eksternu, neovisnu reviziju, i to uglavnom reviziju financijskih izvještaja. Obilježje komercijalnosti proizlazi, prije svega iz ugovorene naknade za obavljanje revizije te materijalne odgovornosti za eventualno učinjenu štetu koja može proizaći iz revizijskog rizika. Državna revizija je revizija koja se provodi u ime i za račun države, a u Hrvatskoj je provodi Državni ured za reviziju. Financira se iz proračuna te stoga nema obilježje komercijalnosti.⁹

U slijedećem, trećem poglavlju su pobliže objašnjene uloge i funkcije interne revizije, a u četvrtom poglavlju uloge i funkcije eksterne revizije.

3. INTERNA REVIZIJA

Kako je ranije u radu navedeno, internu reviziju obavlja neovisna, savjetodavna funkcija unutar poduzeća koja se bavi ocjenom poslovanja poduzeća i kontrolom djeluje li poduzeće prema zadanim ciljevima.

Jedna od brojnih definicija interne revizije je: „*Interna revizija je neovisno i objektivno pružanje angažmana s izražavanjem uvjerenja i savjetodavnih usluga, osmišljena da*

⁷ Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, *Interna revizija*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014, str. 45-46.

⁸ Ibidem, str. 46.

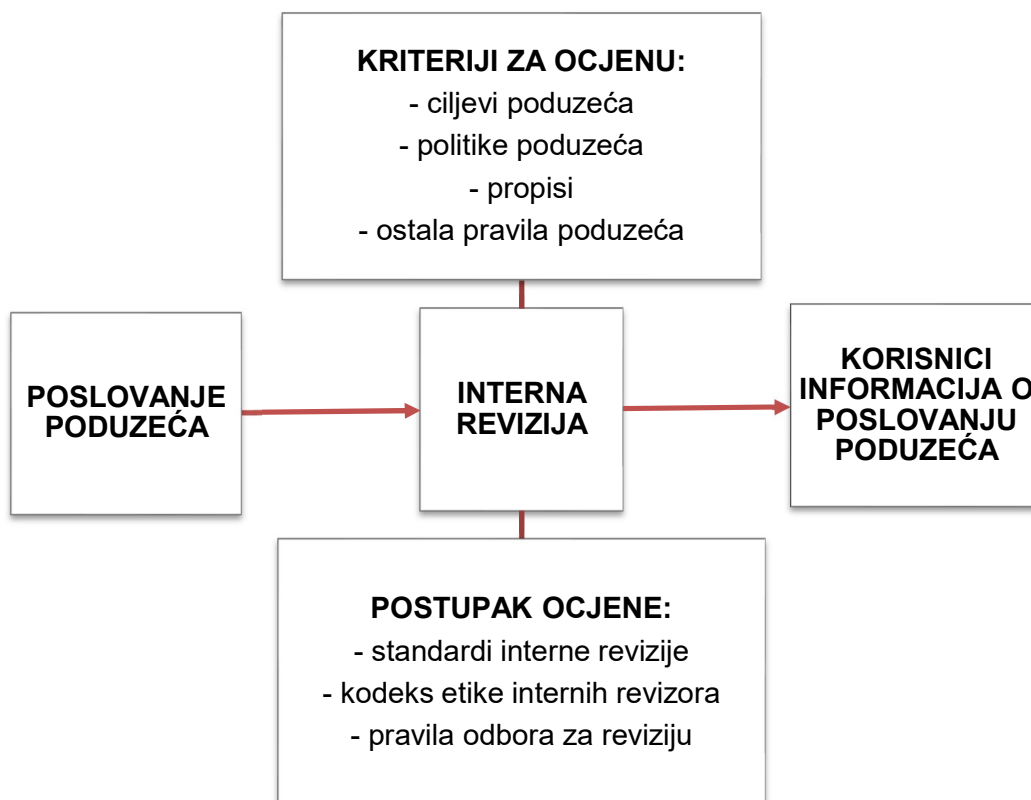
⁹ Ibidem, str. 47-48.

doprinosi stvaranju dodane vrijednosti i unapređuje poslovanje organizacije. Ona pomaže organizaciji u ispunjavanju njezinih ciljeva uvodeći sustavan, discipliniran pristup procjenjivanju i poboljšanju djelotvornosti upravljanja rizicima, kontrole i korporativnog upravljanja.“¹⁰

Uloga interne revizije je „poboljšati i zaštititi vrijednost organizacije pružanjem na riziku utemeljenog i objektivnog angažmana s izražavanjem uvjerenja, savjeta i uvida.“¹¹

Prikaz zadaće internog revizora, kao i sam postupak provođenja interne revizije kao odjela unutar poduzeća dan je na Grafikonu 2.

Grafikon 2. Kriteriji za ocjenu i određenje postupka ocjene poslovanja poduzeća

Izvor: Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, Interna revizija, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014, str. 55.

¹⁰ Hrvatski institut internih revizora, <https://hiir.hr/hr/interna-revizija/17> (pristupljeno: 9. rujna 2022.)

¹¹ Loc. cit.

Kako prikazuje grafikon, objekt revizije internih revizora je cjelokupno poslovanje poduzeća. Interni revizori provode postupak provjere posluje li poduzeće u skladu sa zadanim ciljevima, politikama, propisima te ostalim pravilima poduzeća. Sam postupak ocjene poslovanja poduzeća interni revizori provode u skladu sa standardima interne revizije, kodeksom etike internih revizora te u skladu sa pravilima odbora za reviziju.

3.1. Sustav internih kontrola

U procesu interne revizije ključnu ulogu ima interna kontrola i uspostavljen sustav internih kontrola. Interna kontrola obuhvaća skup postupaka koji se provode radi stjecanja realnih spoznaja u vezi učinkovitosti poslovanja, pouzdanosti financijskih izvještaja i usklađenosti sa važećim zakonima i propisima. Zato sustav interne kontrole mora sadržavati kontrolne postupke koji garantiraju postojanje odgovarajućeg nadzora nad imovinom i poslovnim knjigama poduzeća. Kontrole mogu biti: preventivne, detektivne i korektivne. Cilj preventivne kontrole je spriječiti mogući nastanak pogrešaka i prijevara, a cilj korektivne kontrole ispraviti otkrivene pogreške. Detektivne kontrole obuhvaćaju radnje provjere postoji li odstupanje od očekivanih vrijednosti.¹²

Slijedi Tablica 2. sa prikazom primjera preventivnih i detektivnih kontrola.

Tablica 2. Primjeri preventivnih i detektivnih kontrola

Preventivne kontrole	Detektivne kontrole
-odobranje svih vrijednosno značajnijih isplata s dva potpisa, odnosno potpisnika	-priprema bankovnih izvješća i usklađivanje s poslovnim knjigama
-korištenje odobrene liste dobavljača	-usklađivanje izvoda otvorenih stavaka dobivenog od dobavljača s evidentiranim plaćanjima
-usklađivanje ulaznih računa s izvještajima o primitku (primkom) prije odobravanja plaćanja dobavljača	-fizičko brojenje zaliha i utvrđivanje zastarjelosti zaliha

¹² Petrović, N., „Značaj internog nadzora u otkrivanju nepravilnosti u poslovnim procesima i njegov doprinos poreznom nadzoru“, *Porezni vjesnik*, 7-8/2012, str. 90.

-provjera računske točnosti računa prije plaćanja	-promatranje distribucije plaća na bazi testa
--	--

Izvor: Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, *Interna revizija*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014, str. 147.

Detektivne kontrole ukazuju na problem odnosno da postoji određeno odstupanje od očekivanih vrijednosti, a korektivnim kontrolama ti se problemi rješavaju.

Sustav interne kontrole uključuje¹³:

- * preglede na najvišoj organizacijskoj razini
- * kontrole na razini pojedinih organizacijskih jedinica
- * fizičke kontrole
- * sustav odobrenja i ovlaštenja
- * sustav verifikacije i usklađivanja
- * podjelu dužnosti
- * kompetentno i ciljevima odano osoblje.

Dobro postavljen sustav internih kontrola je postavljen tako da menadžment u bilo kojem trenutku ima uvid u izvještaje o trenutnim rezultatima poslovanja cjelokupnog poduzeća, a isto tako da menadžeri pojedinih odjela imaju uvid u izvještaje pojedinih dijelova poduzeća. Dobro postavljen sustav internih kontrola obuhvaća i kontinuiranu fizičku kontrolu nad zalihama, robom i imovinom. Sustavom odobrenja i ovlaštenja određuje se razgraničenje dužnosti, kao i tko može odobriti kakve transakcije i do kojeg iznosa. Sustavom verifikacije i usklađivanja se usklađuju interne i eksterne evidencije i transakcije. Podjela dužnosti ima velik značaj u sustavu internih kontrola jer se kvalitetno postavljenom podjelom dužnosti smanjuje mogućnost da netko unutar organizacije počini pogrešku ili prijevaru. U zaštiti od pogrešaka i prijevara veliku ulogu stoga ima i sustav nagrađivanja i motiviranja.

U nastavku Tablica 3. prikazuje elemente kontrole u uvjetima ručne obrade podataka kao i u uvjetima računalne obrade podataka.

¹³ Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, *Interna revizija*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014, str. 148-149.

Tablica 3. Elementi kontrole u uvjetima ručne i računalne obrade podataka

	RUČNA OBRADA PODATAKA	RAČUNALNA OBRADA PODATAKA
POŠTENI I SPOSOBNI DJELATNICI	<ol style="list-style-type: none"> 1. unajmiti kvalificirane ljude s dobrim preporukama 2. zahtijevati godišnje odmore 3. obvezati zaposlene na povjerenje 4. ustanoviti sukobe interesa 	<ol style="list-style-type: none"> 1. stvoriti ugođaj u kojemu se sigurnost uzima vrlo ozbiljno 2. osigurati pravilnu edukaciju o uporabi kompjutera 3. provjeriti podobnost (prošlost) zaposlenih 4. odmah onemogućiti pristup otpuštenim radnicima
JASNO ODREĐIVANJE DUŽNOSTI/ZADUŽENJA	<ol style="list-style-type: none"> 1. utvrditi shemu organizacije 2. odvojiti knjigovodstvo od nadzora nad imovinom 3. odvojiti amortizaciju od knjigovodstva 4. odvojiti nabavu od primanja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. utvrditi pisani plan organizacije 2. ne dopustiti nijednom službeniku da se osjeća nezamjenjivim 3. odrediti odgovornost za podatke, sustave i programe 4. izdvojiti ljude koji mogu naštetiti organizaciji
PRIMJERENI POSTUPCI U OBRADI PODATAKA/ TRANSAKCIJA	<ol style="list-style-type: none"> 1. osigurati ispravnu autorizaciju transakcija 2. potpisivati ograničenja samo uz primjerenu podršku 3. potvrditi sve nenovčane stavke povrata, diskonta ili otpisa 4. pregledati neplaćene obveze i nenaplaćena potraživanja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. osigurati primjerenu autorizaciju transakcija, 2. provjeriti točnost ulaznih podataka 3. rabiti samo odobrene i provjerene programe 4. razviti i ispitati postupke pri padu sustava
PRIKLADNA DOKUMENTACIJA I RAČUNOVODSTVENE EVIDENCIJE	<ol style="list-style-type: none"> 1. označiti važne dokumente 2. sastaviti usporedna financijska izvješća, 3. opisati ručne računovodstvene metode 4. pripremiti proračun ili očekivane rezultate 	<ol style="list-style-type: none"> 1. osigurati dodatno spremanje podataka 2. osigurati pisane postupke i pravila izvođenja 3. razviti dokumentaciju sustava i programa 4. rabiti označene dokumente i forme
ODGOVARAJUĆA FIZIČKA KONTROLA NAD SREDSTVIMA I EVIDENCIJAMA	<ol style="list-style-type: none"> 1. ograničiti pristup inventuri 2. spremati sve važne evidencije 3. položiti novčane primitke svakodnevno 4. zadržati sve poništene čekove 	<ol style="list-style-type: none"> 1. kontrolirati pristup računalu i terminalima 2. zaštititi opremu i podatke od gubitaka 3. kontrolirati pristup osobito osjetljivim inputima i outputima 4. održavati opremu na standardnoj osnovi
NEOVISNO VREDNOVANJE IZVOĐENJA	<ol style="list-style-type: none"> 1. provesti usklađenja s bankovnim izvješćima 2. prelistati novčane primitke 	<ol style="list-style-type: none"> 1. razviti potpun sustav kontrola 2. provjeriti provođenje politika i postupaka

	3. poduzeti cjelovitu inventuru 4. povjeriti reviziju neovisnoj revizorskoj tvrtki	3. provjeriti sigurnost i mogućnost upada u sustav 4. povjeriti reviziju neovisnoj revizorskoj tvrtki
--	---	--

Izvor: Petrović, N., „Značaj internog nadzora u otkrivanju nepravilnosti u poslovnim procesima i njegov doprinos poreznom nadzoru“, *Porezni vjesnik*, 7-8/2012, str. 93.

3.2. Prijetnje sustavu internih kontrola i mjere zaštite

Učinkovit sustav interne kontrole od izuzetne je važnosti za poslovanje poduzeća, ali i sustav internih kontrola može imati nedostatke i slabosti. Učinkovitost sustava interne kontrole može biti narušena zbog¹⁴:

- * **kršenja pravila od strane članova uprave** (npr. davanjem naloga za knjiženje poslovnog događaja protivno sadržaju isprave kakvu će zaposlenik, zbog straha da će ostati bez posla, knjižiti)
- * **pogrešaka djelatnika** (npr. nestručni i/ili nezainteresirani zaposlenici koji zbog nerazumijevanja uputa donose pogrešne zaključke)
- * **tajnih sporazuma dviju osoba** (npr. zaposlenih i trećih strana; zaposlenih i uprave; zaposlenih i članova interne revizije ili dvaju zaposlenika, odnosno podjela dužnosti tako da pojedinci obavljaju samo određene zadatke, ili da obavljene zadatke jedne osobe provjerava druga osoba. Tajni sporazum s namjerom otuđenja novca mogu primjerice imati zaposlenik zadužen za gotovinsku naplatu i onaj koji primitke prati u knjigovodstvu)

Također, neučinkovit sustav internih kontrola može prouzročiti loš plan ili neuspješno djelovanje¹⁵:

- * neprimjeren ustroj,
- * nepostojanje podjele odgovornosti i kontrole,
- * nepostojanje primjerenih pregleda i odobrenja poslovnih događaja, knjiženja ili
- * podataka što ih se unosi u sustav,

¹⁴ Petrović, N., „Uloga internog nadzora u otkrivanju nepravilnosti i njegov doprinos poreznom nadzoru“ *Porezni vjesnik* 4/2015, str. 112.

¹⁵ Ibidem, str. 112-113.

- * neprimjereni postupci ispravne procjene i primjene računovodstvenih načela,
- * neprimjerene odredbe o zaštiti imovine,
- * neprimjerene kontrolne tehnike za određenu vrstu poslovnih događaja,
- * neprimjerene kontrole sprječavanja i otkrivanja pogrešaka u računovodstvenim podacima,
- * namjerno kršenje sustava interne kontrole kakvo može utjecati na ukupne ciljeve sustava,
- * neispunjavanje zadaća u sustavu interne kontrole, npr. usklađenja nisu pripremljena u roku ili uopće nisu pripremljena,
- * manipulacija, krivotvorenje ili otuđenje računovodstvenih evidencija ili prateće dokumentacije,
- * namjerna pogrešna primjena računovodstvenih pravila i sl.

Dodatno, prijetnje objektivnosti na individualnoj razini internog revizora, ali i na razini aktivnosti interne revizije su¹⁶ :

1. **Samoprocjena** (pomanjkanje objektivnosti u situacijama uzastopne revizije istog odjela i sl.)
2. **Socijalni pritisak** (pritisak nad internim revizorom od strane direktora, drugih članova organizacije, korisnika revizije i sl.)
3. **Ekonomski interes** (npr. kada interni revizor ima u svom portfelju dionice poduzeća, ili revidira odjel koji može utjecati na položaj revizora i njegova primanja)
4. **Privatne veze** (rodbinska veza između revizora i ispitanika)
5. **Poznavanje** (dugogodišnje poznanstvo revizora i ispitanika)
6. **Kulturološke, rasne ili etničke predrasude** (predrasude i nerazumijevanje revizora prema određenim kulturama, običajima te rasi i spolu)
7. **Spoznajne predrasude** (npr. revizor koji uobičajeno vrlo kritički pristupa procjeni može i previdjeti njihovu pozitivnu stranu)

¹⁶ Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, *Interna revizija*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014, str. 196.

Navedene prijetnje objektivnosti interne revizije mogu se umanjiti faktorima navedenim u slijedećoj Tablici 4.

Tablica 4. Mjere (čimbenici) zaštite objektivnosti interne revizije

Čimbenik	Opis
Organizacijski položaj i pravila	Važan je dobro definiran položaj internog revizora i ostalih odjela, kao i donošenje pravilnika koji uređuju odnose između ispitanika i revizora
Okruženje/snažan sustav upravljanja	Potporno okruženje mora biti takvo da podupire kontinuirani napredak i učenje, a tu može važnu ulogu imati i revizijski odbor
Sustav nagrađivanja	Sustav nagrađivanja sa naglaskom na objektivnost i kritičko djelovanje može smanjiti prijetnje objektivnosti
Korištenje timova	Kod izražavanja uvjerenja, korištenje timova može smanjiti kognitivne predrasude, ali može i donijeti socijalne pritiske unutar tima
Nadziranje/procjena od strane drugih stručnjaka iz područja	Naknadna procjena rada revizora od strane drugih stručnjaka može umanjiti prijetnje objektivnosti i povećati samosvjesnost u radu
Protek vremena/promijenjene okolnosti	Protek vremena može smanjiti prijetnje samoprocjene nastale tokom prethodnog rada, a uz protek vremena može doći i do promijenjenih okolnosti, npr. privatne povezanosti internog revizora i ispitanika čime se smanjuju prijetnje proizašle iz poznavanja i promjenu zaposlenika
Interno konzultiranje	Definiranje kriterija za određivanje konfliktnih situacija mogli bi revizorima olakšati njihovo prepoznavanje i rješavanje, dodatno uz mogućnost konzultiranja sa stručnjacima iz područja
Praksa kod zapošljavanja	Kod zapošljavanja novog osoblja u odjelu revizije može se provjeriti postoji li rodbinska ili slična povezanost s ostalim odjelima u poduzeću

Obuka (edukacija)	Važno je kontinuirano educirati kadrove o metodama i pristupima u radu
Programi osiguranja kvalitete	Kontinuirana provedba ocjene profesionalnosti može utjecati na razinu objektivnosti revizora
Rotacija	Rotacijom revizora timova umanjuju se prijetnje poznavanja i samoprocjene
Eksternaliziranje (outsourcing)	Ukoliko se internim alatima ne mogu smanjiti prijetnje, aktivnost interne revizije može se eksternalizirati

Izvor: izrada prema Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, *Interna revizija*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014, str. 196-197.

Važno je da svako poduzeće može prepoznati prijetnje objektivnosti unutar svoje organizacije, te da definira faktore i pravilnike, odnosno instrumente upravljanja prijetnjama, a sve u svrhu učinkovite provedbe interne revizije i učinkovitog sustava internih kontrola.

4. EKSTERNA REVIZIJA

Kako je navedeno u 2. poglavlju, eksterna revizija se uglavnom odnosi na reviziju financijskih izvještaja te je njena glavna uloga utvrditi realnost i objektivnost financijskih izvještaja. Eksterna revizija najčešće podrazumijeva komercijalnu reviziju ali uključuje i državnu reviziju.

Komercijalna revizija uobičajeni je termin za eksternu, stručnu i neovisnu reviziju financijskih izvještaja od strane revizorskog društva, a temeljem sklopljenog ugovora između poslovnog subjekta i revizorskog društva.¹⁷

„Državna revizija podrazumijeva ispitivanje dokumenata, isprava, izvješća, sustava interne kontrole i interne revizije, računovodstvenih i financijskih postupaka te drugih evidencija radi utvrđivanja iskazuju li financijski izvještaji istinit financijski položaj i

¹⁷ Akrap, V. et. al., *Državna revizija – pretpostavka odgovornosti i transparentnosti u javnom sektoru*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020., str. 27.

*rezultate financijskih aktivnosti u skladu s prihvaćenim računovodstvenim načelima i računovodstvenim standardima.*¹⁸

Državna revizija, isto kao i komercijalna revizija ima zadaću utvrditi realnost i objektivnost financijskih izvještaja, ali obzirom da se financira iz proračuna nema obilježje komercijalnosti.

U nastavku su navedeni obveznici revizije sukladno Zakonu o računovodstvu, Zakonu o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija te Zakonu o Državnom uredu za reviziju.

4.1. Obveznici eksterne revizije

Obveznici revizije godišnjih financijskih i godišnjih konsolidiranih financijskih izvještaja su:¹⁹

- * subjekti od javnog interesa
- * srednji i veliki poduzetnici koji nisu subjekti od javnog interesa
- * matična društva srednjih i velikih grupa
- * društva koja su podnijela zahtjev za uvrštavanje svojih vrijednosnih papira na uređeno tržište
- * poduzetnici koji su sudjelovali u poslovnim spajanjima, pripajanjima i podjelama kao preuzimatelji ili novoosnovana društva.
- * dionička društva, komanditna društva i društva sa ograničenom odgovornošću čiji pojedinačni i/ili konsolidirani podaci prelaze barem dva od tri uvjeta:
 - iznos ukupne aktive 15.000.000,00 kn
 - iznos prihoda 30.000.000,00 kn
 - prosječan broj radnika tijekom poslovne godine: najmanje 25

¹⁸ Ibidem, str. 28-29.

¹⁹ Zakon o računovodstvu (NN 78/15 - 47/20), <https://www.zakon.hr/z/118/Zakon-ora%C4%8Dunovodstvu> (pristupljeno: 09. svibnja 2022.), čl. 20.

Neprofitne organizacije mogu također biti obveznici revizije, a što je propisano Zakonom o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija. Obveznik revizijskog uvida ili revizije je:²⁰

- neprofitna organizacija koja je imala u prethodnoj godini ukupan prihod od 3 do uključivo deset milijuna kuna – podliježe revizijskom uvidu financijskih izvještaja
- neprofitna organizacija koja je imala u prethodnoj godini ukupan prihod iznad deset milijuna kuna – podliježe reviziji financijskih izvještaja

Obveznici državne revizije su:²¹

- * jedinice državnog sektora
- * jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
- * pravne osobe koje se financiraju iz proračuna
- * pravne osobe kojima je osnivač Republika Hrvatska ili JLP(R)S te pravne osobe u vlasništvu Republike Hrvatske ili JLP(R)S
- * društva i druge pravne osobe u kojima Republika Hrvatska odnosno JLP(R)S ima većinsko vlasništvo nad dionicama odnosno udjelima i/ili odlučujući utjecaj u upravljanju
- * pravne osobe (kćeri) koje osnivaju pravne osobe čiji je osnivač Republika Hrvatska ili JLP(R)S
- * pravne osobe koje sredstva za rad osiguravaju iz obveznih doprinosa, članarina ili drugih prihoda propisanih zakonom
- * političke stranke, nezavisni zastupnici i članovi predstavničkih tijela JLP(R)S, na način kako je propisano zakonom kojim se uređuje financiranje političkih aktivnosti i izborne promidžbe
- * pravne osobe u Republici Hrvatskoj koje koriste sredstva Europske unije, međunarodnih financijskih mehanizama i drugih međunarodnih organizacija ili institucija za financiranje javnih potreba
- * Hrvatska narodna banka

²⁰ Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija (NN 121/14), <https://www.zakon.hr/z/746/Zakon-o-financijskom-poslovanju-i-ra%C4%8Dunovodstvu-neprofitnih-organizacija> (pristupljeno: 09. svibnja 2022.), čl. 32.

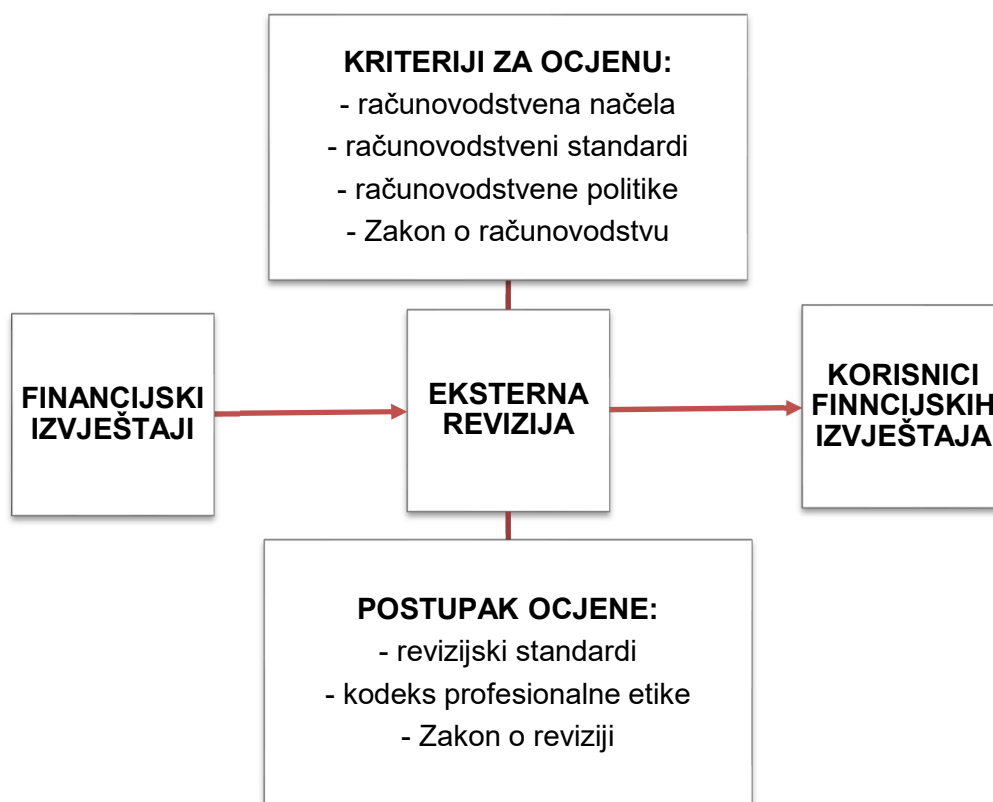
²¹ Zakon o Državnom uredu za reviziju (NN 25/19), <https://www.zakon.hr/z/478/Zakon-o-Dr%C5%BEavnom-uredu-za-reviziju> (pristupljeno: 09. svibnja 2022.), čl. 9.

4.2. Objekt i predmet eksterne revizije

Objekt eksterne revizije uobičajeno su financijski izvještaji za koje revizor daje mišljenje jesu li objektivno iskazani, a kako bi se osigurala vjerodostojnost informacija za korisnike izvještaja.

Slijedi grafički prikaz kriterija za ocjenu i određenje postupka ocjene realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja. (Grafikon 3.)

Grafikon 3. Kriteriji za ocjenu i određenje postupka ocjene realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja

Izvor: Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, Interna revizija, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014, str. 53.

Prema prikazanom grafikonu objekt revizije eksternih revizora su financijski izvještaji za koje revizor ima zadaću utvrditi realnost i objektivnost a sve u skladu sa navedenim kriterijima za ocjenu, odnosno, provodi se postupak realnosti i objektivnosti jesu li financijski izvještaji sastavljeni u skladu sa računovodstvenim načelima, standardima i

politikama, te jesu li u skladu sa Zakonom o računovodstvu. Postupak ocjene revizori su dužni provoditi u skladu sa propisanim revizijskim standardima, kodeksom profesionalne etike te u skladu sa Zakonom o reviziji.

Ovlašteni revizori su dužni revidirati financijska izvješća te obveznicima revizije izdati revizorsko mišljenje o slijedećem:²²

1. pružaju li godišnji financijski izvještaji istinit i fer prikaz u skladu s okvirom financijskog izvještavanja (računovodstvenim standardima) i jesu li u skladu s propisima
2. pružaju li godišnji konsolidirani financijski izvještaji istinit i fer prikaz u skladu s okvirom financijskog izvještavanja i jesu li u skladu s propisima
3. godišnjem izvješću i konsolidiranom godišnjem izvješću, koje obuhvaća i
 - * izjavu o tome je li izvješće posloводства usklađeno s godišnjim financijskim izvještajima i je li to izvješće sastavljeno u skladu sa Zakonom o računovodstvu i ostalim propisima, a ukoliko revizor utvrdi značajne pogrešne prikaze u izvješću posloводства dužan je opisati prirodu takvih pogrešaka
 - * mišljenje o dijelovima izjave o primjeni kodeksa korporativnog upravljanja i o usklađenosti te izjave sa Zakonom o računovodstvu i godišnjim financijskim izvještajima, s izjavom o tome je li, na temelju znanja i razumijevanja poslovanja poduzetnika i njegova okruženja stečenog u okviru revizije, identificirao značajne pogrešne prikaze, a ukoliko revizor utvrdi značajne pogrešne prikaze dužan je opisati prirodu takvih pogrešaka
 - * mišljenje o izvještaju o plaćanjima u javnom sektoru i konsolidiranom izvještaju o plaćanjima u javnom sektoru
4. je li izrađeno nefinancijsko izvješće i konsolidirano nefinancijsko izvješće, kao i navesti je li ono uključeno u izvješće posloводства ili je sadržano u zasebnom izvješću, s tim da nisu dužni revidirati nefinancijsko izvješće

²² Štahan, M., „Što su revizori dužni revidirati i o čemu sve trebaju izdati revizorsko mišljenje?“, *Teb poslovno savjetovanje d.o.o.*, 2022., <https://www.teb.hr/novosti/2022/sto-su-revizori-duzni-revidirati-i-o-cemu-sve-trebaju-izdati-revizorsko-misljenje/> (pristupljeno: 09. svibnja 2022.).

5. godišnjim financijskim izvještajima poduzetnika koji su sudjelovali u poslovnim pripajanjima, spajanjima, odnosno podjelama kao preuzimatelji ili novoosnovana društva;
6. promijenjenim godišnjim financijskim izvještajima kad obveznik revizije nakon što objavi svoje izvještaje, utvrdi da su oni u značajnoj mjeri pogrešni i odluči ih promijeniti
7. rezultatima posebnih revizija prema Zakonu o trgovačkim društvima, drugim propisima te Međunarodnim revizijskim standardima

Revizorsko mišljenje može biti pozitivno, s rezervom ili negativno.²³ Ukoliko revizorsko društvo nije u mogućnosti izdati revizorsko mišljenje revizorsko izvješće mora sadržavati navod o suzdržavanju od izražavanja mišljenja.²⁴

Državna revizija, koju obavlja Državni ured za reviziju, osim ispitivanja dokumenata, isprava, izvješća, sustava interne kontrole i interne revizije, računovodstvenih i financijskih postupaka te drugih evidencija radi utvrđivanja objektivnosti financijskih izvještaja, obuhvaća i davanje ocjene o djelotvornosti i ekonomičnosti obavljanja djelatnosti. Također i davanje ocjene o učinkovitosti ostvarenja ciljeva iz stanovita programa.²⁵

„...Državna revizija obuhvaća provedbu financijske revizije, revizije učinkovitosti i revizije usklađenosti. Kriterij za ocjenu pravilnost financijskih izvještaja i kod ove revizije najčešće su računovodstvena načela, računovodstveni standardi i svi relevantni zakonski propisi, a postupak revizije provodi se u skladu sa specifičnim revizijskim standardima javne ili državne revizije.“²⁶

²³ Zakon o reviziji (NN 127/17), <https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji> (pristupljeno: 10. svibnja 2022.), čl. 58. st. 2. t. 5.

²⁴ Zakon o reviziji (NN 127/17), <https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji> (pristupljeno: 10. svibnja 2022.), čl. 58. st. 10. t. 3.

²⁵ Akrap, V. et. al., *Državna revizija – pretpostavka odgovornosti i transparentnosti u javnom sektoru*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020, str. 28-29.

²⁶ Ibidem, str. 29.

5. VRSTE I KARAKTERISTIKE PRIJEVARA

Prijevarena predstavlja namjernu radnju jedne ili više osoba unutar menadžmenta, onih koji su zaduženi za upravljanje, zaposlenika ili trećih stranaka a koja uključuje varanje kako bi se stekla nepravedna ili nezakonita prednost.²⁷

Prema Međunarodnim revizijskim standardima prijevarena može biti u obliku prijevernog financijskog izvještavanja ili protupravnog prisvajanja imovine. Prijeveraru može počinuti bilo tko unutar organizacije, zaposlenik na bilo kojoj organizacijskoj razini, kao i menadžment poduzeća. Učestalost prijevera određena je postavljenim sustavom internih kontrola, kao i podjelom dužnosti i ovlaštenja, a u konačnici i motivima počinitelja. Postoji mnogo razloga zašto bi netko počinio prijeveru a motivi se mogu prikazati u nekoliko elementa, o čemu je više riječi u nastavku.

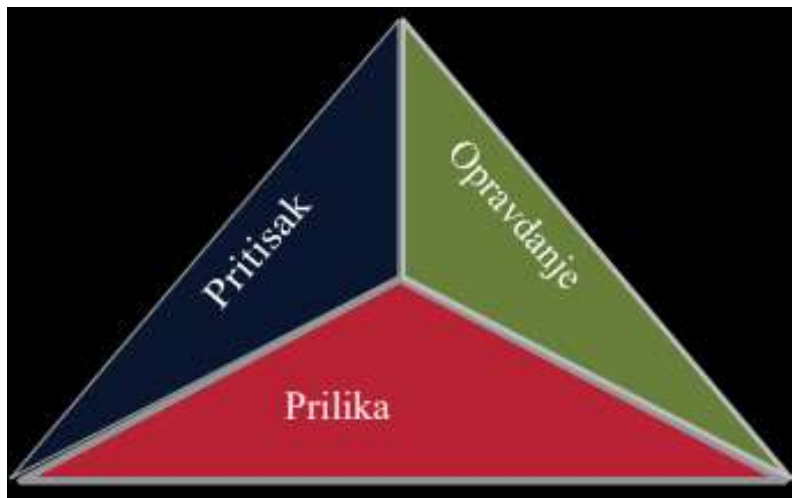
5.1. Trokut i dijamant prijevere

Međunarodni revizijski standardi²⁸ ukazuju da prijevera uključuje pritisak za činjenje prijevere, uočenu priliku za počinjenje i opravdanje djelovanja prijevere. Navedeni uvjeti za počinjenje prijevere slikovito se mogu prikazati u obliku trokuta prijevere prikazanog na Slici 1.

²⁷ MRevS 240 t.11a

²⁸ MRevS 240 t. A1

Slika 1. Trokut prijevare

IZVOR: Odbor za mala i srednja revizorska društva Međunarodne federacije računovođa (IFAC), „Vodič za korištenje MRevS-a u revizijama malih i srednjih subjekata“, 2. svezak - Praktični vodič, treće izdanje, Hrvatska revizorska komora, 2013, str. 90.

PRITISAK - posljedica neposredne potrebe kao što su osobni dugovi, sastanak s analitičarom, očekivanja banke vezana za profit i sl.

PRILIKA - slaba organizacijska kultura, manjkavost interne kontrole što često može stvoriti privid da prijevare može proći neopaženo

OPRAVDANJE - uvjerenje da prijevare zapravo i nije počinjena odnosno razmišljanje o tome na način da "to u stvari i nije neka velika stvar" ili uvjeravanje da "samo uzima ono što je zaslužio"

Slijedi primjer: „(...)vlasniku-menadžeru u građevinskoj djelatnosti prijatelj može ponuditi posao da mu izgradi značajan dodatak na kući, ali samo ako će novac biti plaćen gotovinski bez ikakvih evidencija. (...) "Pritiskom" na vlasnika-menadžer može se smatrati i pritisak da smanji porezno opterećenje, odnosno porez koji bi inače morao platiti. "Prilika" se odnosi na priliku koju vlasnik-menadžer ima da preskoči interne kontrole kod priznavanja prihoda, te da ne zabilježi prihod od prodaje. "Opravdanje" bi moglo biti to da vlasnik-menadžer smatra da već ionako plaća previše poreza.

Napomena: Ako neki od tri navedena uvjeta nije prisutan, neevidentirana prodaja isplatom gotovine vjerojatno se neće dogoditi.,²⁹

Trokut prijeverare autori Wolfe T., David i Hermanson R., Dana nadopunili su četvrtim elementom – sposobnošću te tako razvili tzv. „dijamant prijeverare“. Sposobnost uključuje intelektualne osobine koje su potrebne da bi se provela prijeverara. Primjerice sposobnost uočavanja manjkavosti internih računovodstvenih kontrola, razrada načina (sheme) provođenja prijeverare, sposobnost laganja, mirnoća u stresnim situacijama i dr.³⁰

5.2. Vrste prijeverara

Iako Međunarodni revizijski standardi ukazuju na prijeverare u obliku prijeverarnog financijskog izvještavanja ili protupravnog prisvajanja imovine gospodarski subjekti susreću se i sa brojnim drugim oblicima prijeverara. Prijeveraru može počinuti bilo tko unutar organizacije ali i vanjski subjekti/osobe.

U nastavku će biti pobliže objašnjeni slijedeći oblici prijeverara:

- prijeverarno financijsko izvještavanje (manipulacije),
- protupravno prisvajanje imovine,
- porezne prijeverare,
- korupcija (zlouporaba položaja i ovlasti),
- lažiranje bankrota,
- kibernetičke prijeverare te
- pranje novca.

²⁹ Odbor za mala i srednja revizorska društva Međunarodne federacije računovođa (IFAC), „Vodič za korištenje MRevS-a u revizijama malih i srednjih subjekata“, 2. svezak - Praktični vodič, treće izdanje, *Hrvatska revizorska komora*, 2013, str. 90-91.

³⁰ Bešvir, B., „Forenzična revizija“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 8/10), 2010., str. 73-77.

5.3. Prijevarno financijsko izvještavanje

Prijevarno financijsko izvještavanje označava manipulaciju (uključujući krivotvorenje) odnosno izmjenu računovodstvenih evidencija ili isprava; pogrešna prikazivanja, ili namjerne propuste o događajima, transakcijama ili ostalim značajnim informacijama u financijskim izvještajima te namjernu krivu primjenu računovodstvenih načela vezana uz vrednovanje, priznavanje, klasifikaciju i objavljivanje a može biti počinjeno slijedećim tehnikama:³¹

- * evidentiranje lažnih knjiženja kako bi se manipuliralo operativnim rezultatima ili ostvarili drugi ciljevi (posebice pred kraj računovodstvenog razdoblja)
- * neprimjereno usklađivanje pretpostavki i primjena procjena korištenih za procjenu stanja po računima
- * propuštanje, unaprijed priznavanje ili kašnjenje s priznavanjem događaja i transakcija u financijskim izvještajima koji su nastali tijekom izvještajnog razdoblja
- * počinjenje, ili neobjavljivanje, činjenica koje mogu utjecati na iznose evidentirane u financijskim izvještajima
- * uključivanje u kompleksne transakcije koje su strukturirane kako bi se financijska pozicija ili financijski rezultati subjekta krivo prezentirali
- * mijenjanje zapisa i uvjeta vezanih uz značajne i neobične transakcije

Slijedeća Tablica 5. prikazuje obilježja prijevare – manipulacija financijskim izvještajima, odnosno daje odgovore na pitanja zašto, kako i koliko vlasnici i menadžment te zaposlenici čine prijevare manipulacija financijskim izvještajima.

³¹ MRevS 240 t. A3

Tablica 5. Obilježja prijevare - manipulacija financijskim izvještajima

TKO?	Vlasnici i menadžment	Zaposlenici
ZAŠTO?	<p>Osobna dobrobit(ušteda na porezu, prodaja poslovanja po namještenoj cijeni, isplata premija)</p> <p>Opravađavanje kraja (da se ostane u poslu, s ciljem spašavanja radnih mjesta, zadržavanja izvora financiranja, služenja zajednici)</p>	<p>Osobna korist (ostvariti bonus na temelju izvedbe, zataškati gubitke ili pokriti ukradenu imovinu)</p>
KAKO?	<p>Zaobilaženje internih kontrola, lažne/netočne transakcije i smetnje, Manipulacija računovodstvenim politikama, iskorištavanje slabosti u internoj kontroli</p>	<p>Lažne ili pogrešno zabilježene transakcije, tajni dogovori, Manipulacija računovodstvenim politikama, iskorištavanje slabosti u internoj kontroli</p>
KOLIKO?	<p>Često velika zbog položaja menadžmenta u subjektu i njihovih znanja vezanog za internu kontrolu</p>	<p>Često su manjih razmjera, ali mogu se značajno akumulirati ako se pravovremeno ne otkriju</p>

Izvor: Odbor za mala i srednja revizorska društva Međunarodne federacije računovođa (IFAC), „Vodič za korištenje MRevS-a u revizijama malih i srednjih subjekata“, 2. svezak - Praktični vodič, treće izdanje, Hrvatska revizorska komora, 2013, str. 89.

Prijevorno financijsko izvještavanje odnosno manipulacije financijskim izvještajima uključuju namjerna pogrešna iskazivanja podataka u financijskim izvještajima, bilo kroz manipulacije računovodstvenim politikama te kroz bilježenje lažnih i nepostojećih transakcija, kao i namjerno ne iskazivanje određenih transakcija.

U nastavku slijede Tablica 6. i Tablica 7. koje prikazuju vezu između znakova upozorenja i mogućih prijevara u vezi precjenjivanja te podcjenjivanja rezultata financijske godine. Baza za usporedbu informacija su:

- financijske informacije odnosno podaci iz prethodnog razdoblja, planovi, budžeti i sl.
- nefinancijske informacije odnosno knjiženi podaci te ostale financijske informacije
- pokazatelji odnosno veličine iz prethodnog razdoblja, planovi, budžeti te pokazatelji za istu grupu djelatnosti

Tablica 6. Veza između znakova upozorenja i mogućih prijevara – precjenjivanje rezultata financijske godine

R.br.	Znakovi upozorenja	Moguće prijevale
1.	Smanjenje amortizacije	Podcjenjivanje dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine
2.	Smanjenje troškova održavanja (povećavaju dugotrajnu materijalnu imovinu)	Precjenjivanje dugotrajne materijalne imovine
3.	Povećanje potraživanja od povezanog poduzetnika	Precjenjivanje potraživanja od povezanog poduzetnika
4.	Povećanje zaliha, smanjenje koeficijenta obrta zaliha	Precjenjivanje zaliha
5.	Povećanje potraživanja od kupaca, smanjenje koeficijenta obrta potraživanja i povećanje dana naplate potraživanja, postotak promjene prihoda od prodaje znatno odstupa od postotka promjene potraživanja od kupaca	Precjenjivanje potraživanja od kupaca
6.	Povećanje kratkoročne financijske imovine i nerealiziranih dobitaka od svođenja na fer vrijednost	Precjenjivanje kratkoročne financijske imovine

7.	Povećanje otpisa obveza	Podcjenjivanje obveza
8.	Smanjenje ili neiskazivanje rezerviranja	Podcijenjena rezerviranja
9.	Novčani priljev iz operativnog poslovanja je znatno manji od prihoda od prodaje	Precijenjeni prihodi od prodaje

Izvor: Bešvir, B., „Analitički postupci u forenzičnoj reviziji“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 9/10), 2010., str. 89.

Tablica 7. Veza između znakova upozorenja i mogućih prijevара – podcjenjivanje rezultata financijske godine

R.br.	Znakovi upozorenja	Moguće prijevare
1.	Povećanje amortizacije	Precjenjivanje dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine
2.	Povećanje troškova održavanja za troškove koji su trebali povećati dugotrajnu materijalnu imovinu	Podcjenjivanje dugotrajne materijalne imovine
3.	Smanjenje potraživanja od povezanog poduzetnika	Podcjenjivanje potraživanja od povezanog poduzetnika
4.	Smanjenje zaliha, povećanje koeficijenta obrta zaliha	Podcjenjivanje zaliha
5.	Smanjenje potraživanja od kupaca, povećanje koeficijenta obrta potraživanja i smanjenje dana naplate potraživanja, postotak promjene prihoda od prodaje znatno odstupa od postotka promjene potraživanja od kupaca	Podcjenjivanje potraživanja od kupaca
6.	Smanjenje kratkoročne financijske imovine i nerealiziranih gubitaka od svođenja na fer vrijednost	Podcjenjivanje kratkoročne financijske imovine

7.	Smanjenje ili neiskazivanje rezerviranja	Podcijenjena rezerviranja
8.	Novčani priljev iz operativnog poslovanja je veći od prihoda od prodaje	Podcijenjeni prihodi od prodaje

Izvor: Bešvir, B., „Analitički postupci u forenzičnoj reviziji“, Računovodstvo revizija i financije, (RRiF 9/10), 2010., str. 89.

U nastavku slijede primjeri manipulacije u financijskim izvještajima, te metode detekcije. Računovodstvene manipulacije najčešće su usmjerene na povećanje prihoda, smanjenje troškova i skrivanje obveza odnosno zaduženosti, a uobičajeno se sve tri vrste manipulacija pojavljuje istodobno što otežava proces otkrivanja.³²

Također, navedene manipulacije imaju utjecaj i na ostale stavke u financijskim izvještajima poduzeća kao što su zalihe, potraživanja, aktivna i pasivna vremenska razgraničenja i ostalo, a koje često služe kao sredstvo kojim se prvenstveno vrši manipulacija prihoda, troškova i rashoda, a o čemu je više riječi u nastavku. Ujedno, rezultat financijske godine zasigurno je stavka koju poduzetnici uzimaju u obzir prilikom manipulacije.

„Istraživanje prakse lažiranja financijskih izvještaja pokazuje da su tvrtke koje kotiraju na tržištu kapitala u najvećem broju slučajeva računovodstvenim manipulacijama prikazivali bolje poslovne rezultate od stvarnih, a ostale su nastojale prikazivati manji dobitak od realnog zbog različitih razloga, a posebno zbog smanjenja ili odgađanja plaćanja poreza na dobitak. Međutim, i kod tvrtki koje kotiraju na tržištu kapitala pronađeno je da su u razdobljima dobrih rezultata prikazivali manji dobitak od realnog i prenosili ga u buduća razdoblja stvarajući tako rezerve za budućnost kad rezultati možda neće biti tako dobri ili radi ujednačavanja dobitka po godinama“³³

³² Belak, V., *Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse*, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017, str. 456.

³³ Belak, V., „Forenzična detekcija manipulacija i lažnih knjiženja s ciljem smanjenja dobitka i poreza na dobitak“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 9/18), 2018., str. 19.

5.3.1. Manipulacije prihodima

Manipulacije prihodima mogu se podijeliti u tri skupine:³⁴

1. priznavanje lažnih prihoda od prodaje povezanih s povećanjem potraživanja od kupaca
2. vremenski nepravilno priznavanje prihoda
3. priznavanje lažnih prihoda koji se kategoriziraju kao ostali ili izvanredni prihodi

U nastavku slijede primjeri metoda manipuliranja prihodima za svaku navedenu skupinu, kao i vanjski upozoravajući znakovi kojima se mogu otkriti prijevare.

Tablica 8. Metode manipulacije prihodima temeljem priznavanja lažnih prihoda od prodaje povezanih s povećanjem potraživanja od kupaca i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije

Priznavanje lažnih prihoda od prodaje povezanih s povećanjem potraživanja od kupaca na temelju:	Vanjski upozoravajući znakovi
<ul style="list-style-type: none">- dvostrukih faktura- lažnih faktura i nepostojećih kupaca- povećanja iznosa na fakturama- dogovora s prijateljskim tvrtkama- knjiženja internih faktura za nedovršene proizvode i nakon dovršenja i ponovo fakturiranje isporuke tih proizvoda	<ul style="list-style-type: none">- nagli skok potraživanja od kupaca- potraživanja od kupaca se povećavaju brže od povećanja kratkotrajne imovine- stalno raste udjel potraživanja od kupca u kratkotrajnoj imovini- postoci troškova za prodane zalihe smanjuju se u odnosu na vrijednost zaliha- postoci troškova za prodane zalihe smanjuju se u odnosu na vrijednost prihoda

³⁴ Belak, V., *Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse*, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017, str. 463.

<ul style="list-style-type: none"> - slanja puno više dijelova proizvodnom partneru nego što je to potrebno 	<ul style="list-style-type: none"> - zalihe rastu znatno brže od porasta kratkotrajne imovine - troškovi prodane robe u knjigama ne slažu se s poreznim prijavama - povećanje prihoda bez povećanje novčanog toka - povećanje operativnih troškova ne prati povećanje prihoda - naglo povećanje odnosa: prihod/radni kapital - smanjenje troškova isporuke u odnosu na prihod - povećanje broja dana na naplate potraživanja - izražena pojava prihoda od prodaje potraživanja
--	--

Izvor: Izrada prema Belak, V., Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017, str. 463-464.

Tablica 9. Metode manipulacije prihodima temeljem vremenski nepravilnog priznavanja prihoda i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije

Vremenski nepravilno priznavanje prihoda	Vanjski upozoravajući znakovi
<ul style="list-style-type: none"> - priznavanje prihoda prije vremena dok još nisu ispunjeni svi uvjeti - na temelju dugoročnih ugovora odmah na početku, a ne proporcionalno - nepravilno priznavanje prihoda izbjegavanjem potrebne odgode prihoda - na temelju neobvezujućih aranžmana s klijentima 	<p>Usporedba prihoda i operativnog novčanog tijeka – ako operativni novčani tijek izostaje duže vrijeme za pokriće prihoda to je znak da je možda prisutno nepravilno priznavanje prihoda</p>

<ul style="list-style-type: none"> - na temelju prijevornih transakcija u suradnji s preprodavačima kad pregovori o prodaji nisu dovršeni - na temelju prikaza da je posao dovršen iako nije dovršen - u trenutku kada su proizvodi isporučeni iako još nisu bili dalje prodani u skladu s ugovorom 	
--	--

Izvor: Izrada prema Belak, V., Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017, str. 466.

Tablica 10. Metode manipulacije prihodima temeljem priznavanja lažnih prihoda koji se kategoriziraju kao ostali ili izvanredni prihodi i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije

Priznavanje lažnih prihoda koji se kategoriziraju kao ostali ili izvanredni prihodi na temelju:	Vanjski upozoravajući znakovi
<ul style="list-style-type: none"> - lažnog povećanja rabata od dobavljača i dodavanja nepostojećih rabata - lažno „napuhane“ količine promotivnih kvota - istodobnog povećanja stanja zaliha - lažnih rezerviranja po osnovi prodane robe na temelju kojih se naknadno ukidanjem rezerviranja priznaje prihod 	<ul style="list-style-type: none"> - nagli porast ostalih ili izvanrednih prihoda - nerealno veliki udjel ostalih ili izvanrednih prihoda u ukupnom prihodu u odnosu na prethodna razdoblja - nerealno veliki udjel ostalih ili izvanrednih prihoda u ukupnom prihodu u odnosu na druga poduzeća iz iste djelatnosti - izostanak operativnog novčanog tijeka po osnovi ove vrste prihoda

Izvor: Izrada prema Belak, V., Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017, str. 467-468.

Iz prethodnih primjera može se zaključiti da postoje brojni načini manipuliranja prihodima, ali isto tako i metode za otkrivanje manipulacije odnosno prijevare. Da bi se otkrile prijevare trebalo bi proći sve testove, ili barem veći broj navedenih testova.

Manipulacije prihodima paralelno uglavnom utječu na nerealno iskazana potraživanja, pasivna vremenska razgraničenja, a mogu utjecati i na nerealna stanja zaliha i slično.

5.3.2. Manipulacije troškovima i rashodima

Uz manipulaciju prihodima, manipulacija troškovima i rashodima također predstavlja jednu od najučestalijih manipulacija u financijskim izvještajima. Manipulacije troškovima i rashodima mogu biti na način da se smanje troškovi i rashodi, ali i da se povećaju troškovi i rashodi.

U Tablici 11. prikazane su najčešće metode manipulacije troškovima i rashodima u cilju smanjenja troškova i rashoda te su navedeni vanjski upozoravajući znakovi manipulacije.

Tablica 11. Metode manipulacije troškovima i rashodima – smanjenje troškova i rashoda i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije

Primjeri manipulacije troškovima i rashodima – smanjenje troškova i rashoda	Vanjski upozoravajući znakovi
<ul style="list-style-type: none"> - izostavljanje priznavanja velikog dijela troškova i obveza jednostavnim prekidom knjiženja na kraju razdoblja i prijenosom u naredna razdoblja - kapitalizacija tekućih operativnih troškova prijenosom na nematerijalnu imovinu - kapitalizacija tekućih operativnih troškova na poziciji „nekretnine, postrojenja i oprema“ - smanjivanje troškova amortizacije 	<ul style="list-style-type: none"> - usporedba povećanja vrijednosti zaliha s povećanjem obveza prema dobavljačima, uključujući odljeve novčanih tokova za plaćanje dobavljačima - usporedba promjena na poziciji „nekretnine, postrojenja i oprema“ s

<ul style="list-style-type: none"> - smanjivanje operativnih troškova (potražno) i njihov prijenos na zalihe (dugovno) - izbjegavanje priznavanja troškova za prodane zalihe - podcjenjivanje vrijednosti preuzete imovine nastale preuzimanjem drugog poduzeća – posljedica je smanjenje amortizacije - odgađanje nužnog priznavanja otpisa za nenaplativa, sumnjiva i sporna potraživanja - mijenjanje računovodstvenih politika s ciljem smanjenja troškova - odgađanje priznavanja troškova za naknadno odobrene popuste - prebacivanje troškova iz vlastitih financijskih izvještaja u financijske izvještaje povezanih subjekata - propuštanje priznavanje gubitaka od tečajnih razlika 	<p style="text-align: center;">promjenama obračuna amortizacije</p> <ul style="list-style-type: none"> - usporedba troškova otpisa za sumnjiva i sporna potraživanja s proteklim razdobljima - uočavanje mijenjanja računovodstvenih politika - smanjenje postotka troškova za prodanu robu u odnosu na prihode - utvrđivanje nelogičnih odnosa u strukturi troškova
---	--

Izvor: Izrada prema Belak, V., Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017, str. 471-473.

Među najčešćim metodama manipulacije troškovima i rashodima, a koje se ujedno mogu i najlakše otkriti su smanjenje (i povećanje) troškova amortizacije promjenom procjene vijeka trajanja dugotrajne imovine, odgađanje tekućih troškova i njihov prijenos u slijedeću godinu te prijenos troškova tekućeg razdoblja na nematerijalnu imovinu.³⁵

Također, iz prethodnih primjera manipulacije troškovima i rashodima, manipulacija se uglavnom paralelno vrši i na pozicijama dugotrajne i kratkotrajne (zalihe i sl.) imovine, aktivna vremenska razgraničenja te potraživanja od kupaca (manipulacija otpisima potraživanja).

³⁵ Ibidem, str. 472-473.

5.3.3. Manipulacije obvezama

Obzirom da su financijski izvještaji, kao i stanje zaduženosti poduzeća od velikog značaja za dioničare, investitore i ostale vjerovnike, te ukoliko menadžment poduzeća procijeni da pozicija zaduženosti poduzeća nije u interesu vjerovnika može biti motiviran za manipulaciju obvezama i zaduženosti kako bi prikazao sliku poduzeća u skladu sa očekivanjima određenih vjerovnika ili kreditora.

Slijede primjeri metoda manipulacija obvezama te prikaz vanjskih upozoravajućih znakova odnosno testova koje je potrebno provesti kako bi se otkrile prijevare.

Tablica 12. Metode manipulacije obvezama i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije

Primjeri manipulacije obvezama	Vanjski upozoravajući znakovi – testovi koje je potrebno provesti
<ul style="list-style-type: none">- skrivanje dugova u izvanbilančnom knjigovodstvu- smanjivanje dugova potpuno nedopuštenim knjiženjima- pretvaranje dugova u određene stavke kapitala- knjiženje lažnog otkupa svojih obveznica radi smanjenja prikazivanja dugova- prebacivanje dugoročnih obveza u kratkoročne i obrnuto- nepravilno prilagođavanje EBITDA-e	<ul style="list-style-type: none">- usporediti stanje izvanbilančnih obveza sa stanjem iz prethodnih razdoblja- utvrditi postotak izvanbilančnih obveza u odnosu na bilančne obveze- utvrditi postotak izvanbilančnih obveza u odnosu na imovinu- utvrditi postotak izvanbilančnih obveza u odnosu na vlasnički kapital- usporediti smanjenja operativnih dugova s odljevima od operativnih aktivnosti- usporediti smanjenja financijskih dugova s odljevima od financijskih aktivnosti- usporediti neobično smanjenje dugova s troškovima vrijednosnih usklađenja imovinskih stavki

	<ul style="list-style-type: none"> - provjeriti neobično povećanje kapitala u odnosu na proteklo razdoblje koje odstupa od zarađene dobiti i moguće revalorizacije
--	---

Izvor: Izrada prema Belak, V., Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017, str. 477-479.

5.4. Protupravno prisvajanje imovine

Protupravno prisvajanje imovine prijevara je koja podrazumijeva krađu imovine poslovnog subjekta, a može biti u obliku:³⁶

- * usmjerenih lažnih priljeva; primjerice zloupotreba naplate potraživanja ili otpisi potraživanja
- * krađe fizičke imovine ili intelektualnog vlasništva; primjerice krađa zaliha za osobnu upotrebu ili prodaju, krađa otpisane imovine, zaliha i slično, urota s konkurencijom na način da se objave tehnološki podaci u zamjenu za plaćanje
- * plaćanja za robu i usluge koje poslovni subjekt nije primio; primjerice plaćanja nepostojećim dobavljačima, mito plaćen od strane dobavljača prodajnim agentima subjekta u zamjenu za napuhane cijene, plaćanja nepostojećim djelatnicima
- * korištenja imovine poslovnog subjekta za osobnu upotrebu; primjerice korištenje imovine poslovnog subjekta kao kolaterala za osobni kredit ili kredit povezanoj osobi

Protupravno prisvajanje imovine često je počinjeno od strane djelatnika u manjim i neznačajnim iznosima te može biti počinjeno i od strane menadžmenta koji obično ima veće ovlasti i više je u mogućnosti počinuti i sakriti zlouporabu imovine poslovnog subjekta. Također, zlouporabu imovine često prate lažne i/ili krive evidencije kako bi se prikrilo protupravno prisvajanje imovine.³⁷

³⁶ MRevS 240 t. A5

³⁷ Loc. cit.

U nastavku Tablica 13. prikazuje obilježja prijevare – protupravno prisvajanje imovine, odnosno daje odgovore na pitanja zašto, kako i koliko vlasnici i menadžment te zaposlenici protupravno prisvajaju imovinu.

Tablica 13. Obilježja prijevare - protupravno prisvajanje imovine

TKO?	Vlasnici i menadžment	Zaposlenici
ZAŠTO?	Osobna korist ili pružanje pomoći nekome kome je ona potrebna	Osobna korist ili pružanje pomoći nekome kome je ona potrebna
KAKO?	Zaobilaženje interne kontrole, krađa zaliha / imovine, dosluh, iskorištavanje slabosti interne kontrole	Krađa zaliha ili imovine, rad u dosluhu, iskorištavanje slabosti u internoj kontroli
KOLIKO?	Često se temelji na posebnoj potrebi. Čak iako počne kao malena postoji vjerojatnost da se značajno poveća ako se brzo ne razotkrije	Često se temelji na posebnoj potrebi. Može biti malih razmjera, ali uz vjerojatnost povećanja ukoliko se brzo ne otkrije

Izvor: Odbor za mala i srednja revizorska društva Međunarodne federacije računovođa (IFAC), „Vodič za korištenje MRevS-a u revizijama malih i srednjih subjekata“, 2. svezak - Praktični vodič, treće izdanje, Hrvatska revizorska komora, 2013, str. 89.

U slijedećoj tablici (Tablica 14.) prikazana je veza između znakova upozorenja i mogućih prijevara u vezi protupravnog prisvajanja imovine. Baza za usporedbu informacija su:

- financijske informacije odnosno podaci iz prethodnog razdoblja, planovi, budžeti i sl.
- nefinancijske informacije odnosno knjiženi podaci te ostale financijske informacije
- pokazatelji odnosno veličine iz prethodnog razdoblja, planovi, budžeti te pokazatelji za istu grupu djelatnosti

Tablica 14. Veza između znakova upozorenja i mogućih prijevара – protupravno prisvajanje imovine

R.br.	Znakovi upozorenja	Moguće prijevare
1.	Transakcije između povezanih poduzetnika	Štetne radnje na teret ovisnih poduzetnika
2.	Troškovi usluga istraživanja tržišta, savjetovanja, posredovanja, odvjetnika i sl.	Plaćanje usluga koji nisu obavljene ili usluga od kojih poduzetnik nema ekonomskih koristi
3.	Plaćanje na nerezidentne račune ili <i>off shore</i> kompanijama	Pranje novca
4.	Troškovi održavanja	Odnose se na privatnu imovinu zaposlenika ili dioničara
5.	Troškovi/prihodi od najmova	Nisu po tržišnim uvjetima
6.	Troškovi službenih putovanja	Fiktivni su
7.	Manjkovi	Rezultat su pronevjere
8.	Novčani priljev iz operativnog poslovanja je veći od prihoda od prodaje	Podcijenjeni prihodi od prodaje
9.	Dobavljači su ujedno i kupci	Transakcije nisu po tržišnim uvjetima
10.	Prodaja vlastitih dionica (primjerice opcijski ugovori)	Štetne radnje na teret poduzetnika, a u korist menadžmenta ili dioničara
11.	Statusne promjene (dokapitalizacije, pripajanja, spajanja, razdvajanja)	Nisu po tržišnim uvjetima, nisu po fer vrijednosti, omjer zamjene dionica nije točan

Izvor: Bešvir, B., „Analitički postupci u forenzičnoj reviziji“, Računovodstvo revizija i financije, (RRiF 9/10), 2010., str. 89.

5.5. Porezne prijevare

Porezne prijevare svakako su jedna od čestih vrsta prijevara u gospodarskom okruženju. Obzirom da su porezi prihodi državnog proračuna, najveći interes za otkrivanje ove vrste prijevara imaju državni organi.

Kod poreznih prijevara važno je razlikovati izbjegavanje plaćanja poreza i utaju poreza. Do izbjegavanja poreza dolazi se korištenjem svih mogućnosti smanjenja porezne obveze unutar zakonskih mogućnosti i tzv. „rupa“ u zakonu.³⁸ Također, važnu ulogu tu imaju i porezne oaze.³⁹

Sa druge strane, porezna utaja predstavlja nezakonito smanjenje porezne obveze, a može uključivati sve porezne oblike. Najčešće su to porez na dodanu vrijednost, porez na dohodak i porez na dobit.⁴⁰

Načini utaje poreza su brojni, a neki od njih su:⁴¹

- dvostruko vođenje poslovnih knjiga - jedne se knjige pokazuju poreznim vlastima, a u drugima se bilježi stvarni promet
- rad na crno koji se plaća gotovinom, a čiji se iznosi ne unose u poreznu prijavu
- plaćanje u obliku protunaknade (tzv. trampa), a da se te transakcije ne prijave u poreznu prijavu
- primljene napojnice koje nisu uključene u poreznu prijavu

³⁸ Kesner-Škreb, M., „Izbjegavanje i utaja poreza“, *Financijska praksa*, 1995, str. 267-268., http://www.ijf.hr/pojmovnik/izbjegavanje_i_utaja_poreza.htm (pristupljeno 07. lipnja 2022.)

³⁹ Buljat, M., Lešić, D. i Ložnjak M., „Računovodstvene manipulacije i porezne prijevare u financijskim izvještajima“ *Veleučilište Baltazar Zaprešić*, Društvena i tehnička istraživanja, VI, br. 1, 2020, str 306.

⁴⁰ Loc. cit.

⁴¹ Kesner-Škreb, M., „Izbjegavanje i utaja poreza“, *Financijska praksa*, 1995, str. 267-268., http://www.ijf.hr/pojmovnik/izbjegavanje_i_utaja_poreza.htm (pristupljeno 07. lipnja 2022.)

Također, porezne prijevare uključuju i nezakonito prisvajanje PDV putem nezakonitog povrata, a neke od najpoznatijih modela prijevara PDV-a su⁴²:

- **Akvizijska prijevara** - prodaja uvezene robe po nultoj stopi PDV-a na domaćem crnom tržištu. Uvoznik nakon prodaje ne zaračunava PDV na oporezive isporuke te tako može robu prodati po manjoj cijeni od konkurencije. A obzirom da ne prijavljuje PDV te ga ne plaća neposredno oštećuje državni proračun. Nakon obavljene jedne prodaje trgovac nestaje, ali je kazneno djelo lako dokazivo.
- **Kružna prijevara** – započinje nabavom robe ili usluge po nultoj stopi PDV-a na području EU-a, zatim posrednik (buffer) prodaje tu robu s uračunanim PDV-om, ali on nestaje prije plaćanja PDV-a državi, a krajnji kupac potražuje pretporez od države. Ta ista roba se ponovno prodaje velikom broju poduzeća i nikad ne završe u maloprodaji na domaćem tržištu, odnosno nisu dostupna za potrošnju, nego ih se, fiktivno ili stvarno, vraća u zemlju podrijetla ili se koristi za pokretanje novoga lanca prijevare.
- **Fiktivni izvoz** - „(...)kada trgovac na papiru obavlja izvoznju transakciju, obračunava nultu stopu PDV-a i od porezne uprave zahtijeva povrat PDV-a, dok istodobno bez računa prodaje robu na domaćem tržištu. U tome uobičajeno sudjeluju i korumpirani carinski službenici koji pripreme dokumentaciju nužnu za izvoz i uvjere nezakonite poduzetnike da će transakciju uspješno proći sve kontrole. Znatno skromnija inačica toga pristupa oslanja se na precjenjivanje količina robe kakvima se lako rukuje, poput šećera, žitarica i goriva.“⁴³

⁴² Bejaković, P., „Organizirani kriminal umiješan u prijevare i utaje poreza“, *Porezni vjesnik*, 1/2016, str 100-101.

⁴³ Loc. cit.

5.6. Korupcija (zlouporaba položaja i ovlasti)

Korupcija predstavlja svaki oblik zlouporabe ovlasti radi osobne ili skupne koristi, a može se javiti i u javnom i u privatnom sektoru.⁴⁴

Korupcija je kazneno djelo koje između ostalog obuhvaća slijedeće postupke:⁴⁵

- primanje i davanje mita;
- zlouporaba u postupku javne nabave;
- zlouporaba položaja i ovlasti;
- nezakonito pogodovanje i
- trgovanje utjecajem.

Neki od primjera zlouporabe položaja i ovlasti radi stjecanja osobne ili skupne koristi su:⁴⁶

- zapošljavanje osoba koje ne ispunjavaju odgovarajuće uvjete radnih mjesta;
- nezakonito prikupljanje službenih podataka i prosljeđivanje drugima;
- propuštanje obavljanja dužnosti pri carinskim poslovima (uvoz nedozvoljene i/ili nedokumentirane robe; uvoz bez plaćanja carinskih davanja i sl.) i
- primanje i davanje mita u zamjenu za neobavljanje određene dužnosti.

U Republici Hrvatskoj USKOK (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta) obavlja poslove državnog odvjetništva u predmetima kaznenih djela u sklopu Kaznenog zakona.⁴⁷

Na svjetskoj se razini u cilju osvještavanja postojanja korupcije te njegovog suzbijanja mjeri Indeks percepcije korupcije (IPK). Indeks ukazuje na razinu percepcije korupcije u javnom sektoru na ljestvici od 0 do 100, gdje 0 predstavlja zemlju za koju se percipira kao visoko korumpiranu, dok se onu ocjenjenu sa 100 percipira kao zemlju očišćenu

⁴⁴ Ministarstvo unutarnjih poslova RH, <https://mup.gov.hr/istaknute-teme/nacionalni-programi-i-projekti/nacionalni-programi-237/borba-protiv-korupcije/322> (pristupljeno: 09. lipnja 2022.).

⁴⁵ Ministarstvo pravosuđa i uprave RH, <https://mpu.gov.hr/koruptivna-kaznena-djela/21520> (pristupljeno: 09. lipnja 2022.).

⁴⁶ Milivojević, L. i R. Valentić, „Pojedine karakteristike kaznenog djela Zlouporabe položaja i ovlasti kroz sudsku praksu Županijskog suda u Zagrebu s naglaskom na kažnjavanje počinitelja, posebno policijskih službenika“ *Polic. sigur. (Zagreb)*, godina 28. (2019), broj 2, 2019., str. 164-167.

⁴⁷ Ministarstvo pravosuđa i uprave RH, <https://mpu.gov.hr/koruptivna-kaznena-djela/21520> (pristupljeno: 09. lipnja 2022.).

od korupcije. U 2021. godini Hrvatska je od 180 država zauzela 60. mjesto sa 48 bodova.⁴⁸

5.7. Lažiranje bankrota

Prijevare pod kategorijom lažiranje bankrota označuju radnje kojima namjerno dođe do prezaduženost ili nesposobnost za plaćanje, a koja može nastati zbog⁴⁹:

- prividnog ili besplatnog prenošenja imovine na trgovačko društvo koje je osnovao sam ili s drugim, ili na drugi način cijelu ili dio imovine koja bi činila stečajnu masu prividno proda, optereti bez odgovarajuće protučinidbe te besplatno ustupi, sakrije ili ošteti na neki način;
- zaključenja fiktivnog ugovora ili priznavanja nepostojeće tražbine;
- nevođenjem odgovarajućih poslovnih knjiga, ili njihovo prikrivanje te uništenje ili izrada završnog računa na način da se ne može utvrditi (ili je otežano utvrđivanje) imovinskog stanja društva;
- namjerno umanjivanja imovine koja bi činila stečajnu masu ili prikrivanje imovinskog stanja.

Iz navedenog se može iščitati kako nije svaki stečaj prijevare odnosno kazneno djelo već je to onaj stečaj koji je namjerno prouzročen.

„Karakteristično je za tu vrstu kaznenih djela postojanje velike “tamne brojke”, koja je uvjetovana strukturom počinitelja tih kaznenih djela. Riječ je o kaznenim djelima koja su usko povezana s pozivom njihovih počinitelja, a to su uglavnom direktori i članovi uprava velikih tvrtki, tj. visokoobrazovani stručnjaci koji su kadri bolje prikriti svoje kriminalno djelovanje od “običnih” počinitelja kaznenih djela. Riječ je o djelima koja je po njihovoj prirodi teže otkriti te je potrebna velika stručnost tijela kaznenog progona kako bi se ušlo u trag složenim operacijama kojima se vjerovnicima ili vlastitom društvu

⁴⁸ Transparency international, <https://www.transparency.org/en/cpi/2018/index/hrv> (pristupljeno: 14. lipnja 2022.).

⁴⁹ Kazneni zakon (NN 125/11 - 84/21), <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (pristupljeno: 09. lipnja 2022.), čl. 249.

*nanosi šteta. Upravo je zbog toga teško doći do izračuna šteta koje nanosi taj oblik kriminalnog djelovanja, no sigurno se radi o ogromnim iznosima.*⁵⁰

Sa druge strane, trgovačko društvo može biti u situaciji da mora otvoriti stečajni postupak ali odgovorne osobe to prikrivaju i/ili odgađaju.

Uprava društva mora sazvati glavnu skupštinu ukoliko se ispostavi da u društvu postoji gubitak u visini polovine iznosa temeljnog kapitala. Ako se ispostavi da je društvo nesposobno za plaćanje ili je prezaduženo, uprava mora najkasnije tri tjedna po nastanku razloga kojega poseban zakon određuje kao razlog za pokretanje stečajnog postupka zatražiti da se isti otvori.⁵¹

5.8. Kibernetičke prijevare

Pod pojmom računalna prijevarena smatra se kada netko s ciljem da sebi ili nekom drugom pribavi određenu korist unese, prenese, izmijeni, izbriše, prikrije, ošteti, učini neuporabljivim ili nedostupnim računalne podatke ili da ometa ili sprječava rad računalnog sistema i time prouzroči štetu drugome.⁵²

Metode kibernetičkih prijevarena su brojne, a neke od njih su:⁵³

- prijevarena s klikovima (lažni klikovi povećavaju oglašivačeve naknade za plaćanje po kliku, ali ne generiraju prodaju);
- korištenje tuđih lozinka/pogađanje lozinka za pristup neovlaštenim podacima;
- manipulacije kolačićima;
- kršenje autorskih prava (intelektualnog vlasništva) - preuzimanje tuđih tekstova, slika i ostalih sadržaja na internetu;

⁵⁰ Majstorović, D., Stečajna kaznena djela, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, broj 2/2007, str. 645.

⁵¹ Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93 - 34/22), <https://www.zakon.hr/z/546/Zakon-o-trgova%C4%8Dkim-dru%C5%A1tvima> (pristupljeno 07.lipnja 2022.), čl. 251.

⁵² Kazneni zakon (NN 125/11 - 84/21), <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (pristupljeno: 09. lipnja 2022.), čl. 271.

⁵³ Shah, A. i S. Ravi, *A to Z of cyber crime. Asian School of Cyber Laws*, Lexcode Education and Assessment Platform (LEAP), 2018, str 26-76.

- napadi virusa (putem kojih se dolazi do neovlaštenih informacija, uspostavljanja kontrole nad računalom u stvarnom vremenu i slično);
- lažiranje podataka neovlaštenim ulaskom u računalni program;
- curenje podataka (nekontrolirano, neovlašteno prikupljanje podataka na računalima i mobilnim telefonima);
- kleveta (objavljivanje lažnih članaka na internetu);
- namjerno rušenje web stranica, računalnih sustava i slično;
- napad promjenom domene (namjerno podešeno preusmjeravanje web stranice na željenu stranicu, a ne na onu koju je korisnik upisao u tražilicu);
- prijevare e-pošte (otvaranje e-pošte koja uključuje naziv organizacije ili osobe te lažno predstavljanje i slanje poruka);
- krađa u e-trgovini (hakeri rade na pronalaženju „rupa“ u e-trgovini kako bi pribavili robu/uslugu po jeftinijoj cijeni ili besplatno);
- prisvajanje novčanih sredstava putem lažnih pozajmica i kredita unesenih u računalni sistem.

Obzirom na značajan porast korištenja interneta i računalne tehnologije u poslovanju, a i svakodnevnom životu, kibernetičke prijevare su brojne i sveprisutne.

5.9. Pranje novca

Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma definira što se smatra pranjem novca i financiranjem terorizma. Pranje novca predstavlja svaku zamjenu ili prijenos imovine, skrivanje ili prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije i slično, a da je ta imovina stečena kriminalnom aktivnošću ili sudjelovanjem u takvoj aktivnosti.⁵⁴ Financiranje terorizma podrazumijeva osiguravanje ili prikupljanje sredstava s

⁵⁴ Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19), <https://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma> (pristupljeno: 10. lipnja 2022.), čl. 3.

namjerom da budu upotrijebljena od strane terorista ili terorističke organizacije sa ciljem počinjenja terorističkog kaznenog djela ili u neku drugu svrhu.⁵⁵

„Pranje novca i financiranje terorizma štetno je za gospodarstvo i društvo u cjelini. Pranje novca može biti rezultat raznih kriminalnih aktivnosti, a u skladu s time i nelojalna konkurencija za gospodarstvo, dok je financiranje terorizma glavni izvor sredstava za neprihvatljivo, prisilno postizanje određenih ciljeva i interesa na štetu drugih.“⁵⁶

Ured za sprječavanje pranja novca je financijsko-obavještajna jedinica Republike Hrvatske koja, zajedno sa tijelima prevencije i nadzornim tijelima predstavlja sustav sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma u RH. Nadzorna tijela čine HNB, HANFA, Financijski inspektorat Republike Hrvatske, Porezna te Carinska uprava, a tijela prevencije sva društva koja su zbog svoje djelatnosti u obvezi provođenja mjera sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma putem provođenja dubinskih analiza klijenata te prijavom sumnjivih transakcija. To su uglavnom banke, osiguravajuća društva, odvjetnici, računovođe, javni bilježnici i slično.⁵⁷

U svrhu sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma u EU, Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (EBA) donosi smjernice o nadzoru financijskih institucija i identificira kršenja zakona. Svaka država članica EU ima svoje tijelo koje vrši kontrolu obveznika i provedbu zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. Obveznici primjene Zakona o SPN/FT su financijske institucije te određena društva koja se bave nefinancijskim poslovima i profesijama, a transakcije unutar zemlje, Europske unije, kao i sa trećim zemljama uglavnom prate banke, računovođe i odvjetnici koji su dužni vršiti procjenu klijenata te u određenim slučajevima i dubinsku analizu. Svaku sumnjivu transakciju dužni su prijaviti nadležnoj financijsko-obavještajnoj jedinici koja taj izvještaj potom analizira uz pomoć registra stvarnog vlasnika te registra računa središnje banke. Odnosno provjerava se tko je stvarni vlasnik poduzeća i tko ima koji bankovni račun i gdje. Ako je utvrđena sumnja u pranje novca i/ili financiranja terorizma, financijsko-obavještajna jedinica šalje izvještaj policiji,

⁵⁵ Loc. cit.

⁵⁶ HNB, <https://www.hnb.hr/-/sprjecavanje-pranja-novca-i-financiranja-terorizma> (pristupljeno: 10. lipnja 2022.).

⁵⁷ Ministarstvo financija, <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143> (pristupljeno: 10. lipnja 2022.).

nadzornom ili drugom nadležnom tijelu. Informacije između financijsko-obavještajnih jedinica svih država članica su umrežene i dostupne svakoj državi članici.⁵⁸

6. FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO I REVIZIJA

Forenzično računovodstvo je znanstvena disciplina koja se bavi znanstveno-istraživačkom proučavanjem računovodstvenih istina, prikupljenih i dokazanih pomoću onih opravdanih istražnih postupaka i oruđa te uključuje obavljanje forenzične revizije te forenzično odnosno istražno računovodstvo za pravosudne potrebe odnosno istraživanje prevara.⁵⁹

Forenzično računovodstvo podrazumijeva postupke, metode i tehnike kako bi se utvrdilo što se u poslovanju pogrešno radi, pogrešno prikazuje i izvještava (manipulacije financijskim izvještajima), postoji li prijevara ili namjera prijevare te ima li u poduzeću podmićivanja i korupcije, krađe, pranje novca, iskrivljavanja informacija i krivotvorenja.⁶⁰

„Općenito, angažiranje forenzičnog računovođe potrebno je onda kada postoji mogućnost postojanja kaznenog djela, nastale štete drugima odnosno nakana djelovanja s kaznenim sankcijama. Područje primjene usluga forenzičkog računovodstva može se svesti na sljedeće: na poduzetničke odnosno korporativne istrage, na potporu u pravnim procesima, u kazneno-istražnim predmetima, kod osiguranja potraživanja, za potporu vladinim programima za poboljšanje poslovne kulture i druge namjene.“⁶¹

⁵⁸ European commission, „Preventing money laundering and terrorist financing across the EU“, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/diagram_aml_2018.07_ok.pdf (pristupljeno: 10. lipnja 2022.).

⁵⁹ Koletnik, F. i M. Koletnik Korošec, „Razumijevanje Forenzičnog računovodstva – prvi dio“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 5/11), 2011., str. 22.

⁶⁰ Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevare*, Zagreb, RRIF Plus, 2011, str. 42.

⁶¹ Koletnik, F. i M. Koletnik Korošec, „Razumijevanje Forenzičnog računovodstva – prvi dio“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 5/11), 2011., str. 25.

Obzirom na navedeno, forenzično računovodstvo zahtijeva znanja iz⁶²:

- računovodstva,
- revizije,
- ekonomike poslovanja,
- statistike,
- informatike,
- pravne regulative te
- istražiteljske vještine.

6.1. Razlika između revizije financijskih izvještaja i forenzične revizije

Pored revizije financijskih izvještaja koju obavljaju eksterni revizori postoji i forenzična revizija koja se razlikuje od revizije financijskih izvještaja.

Forenzičnu reviziju provode „...*neovisni, pouzdani, objektivni i specijalizirani stručnjaci (forenzični revizori) koji moraju biti educirani o prijeveri te imati odgovarajuće komunikacijske, računovodstvene, revizijske i računalne vještine. Glavni je cilj provesti istragu i pronaći dokaze o počinjenju i postojanju prijevere u poduzeću (ili osporiti sumnje o nastanku prijevere) te identificirati počinitelje i ostale sudionike prijevere, a prikupljeni se dokazi mogu uporabiti i na sudu. Pritom nije bitno utječe li prijevera značajno na istinit i fer prikaz financijskih izvještaja, jer je bitno utvrditi postojanje prijevere bez obzira na njezinu značajnost.*“⁶³

Slijedi tablični prikaz (Tablica 15.) razlika između eksterne revizije i forenzične revizije kako bi se pobliže prikazale različitosti.

⁶² Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevere*, Zagreb, RRIF Plus, 2011, str. 43.

⁶³ Pretnar Abičić, S., „Uloga i odgovornosti revizora u detektiranju prijevernoga financijskog izvještavanja“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 3/15), 2015., str. 184.

Tablica 15. Razlike između revizije financijskih izvještaja i forenzične revizije

Red. br.	Kriterij	Revizija financijskih izvještaja	Forenzična revizija
1.	Cilj	Izraziti mišljenje o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja	Odrediti ispravnost računa te otkriti moguće prijevare
2.	Tehnike	Neovisni testovi poslovnih događaja i testovi usklađenosti	Dubinsko provjeravanje odabranih transakcija
3.	Razdoblje	Sve transakcije u odabranom računovodstvenom razdoblju	Nema takvih ograničenja. Računi mogu biti pregledani od početka
4.	Verifikacija dionica i računovodstvene procjene – kratkotrajne imovine, rezerviranja i procjene obveza	Oslanjanje na reputaciju menadžmenta	Neovisno provjeravanje sumnjivih – odabranih stavki
5.	Izvanbilančne stavke (ugovori i sl.)	Provjeravanje usklađenosti s usvojenim procedurama	Provjerava se regularnost i ispravnosti transakcija i stavki koje se ispituju
6.	Rezultati - izvješćivanje	Negativno mišljenje – suzdržavanje od izražavanja mišljenja	Pravno ispitivanje prijevare kao i pozivanje na odgovornost osoba koje su počinile prijevaru

Izvor: Sever Mališ, S., Tušek, B. i L. Žager, Revizija - načela, standardi, postupci, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2012, str. 440.

6.2. Metode i tehnike provedbe forenzične analize

Postupak forenzične revizije može se podijeliti u slijedeće faze: osnivanje skupine forenzične revizije, upoznavanje s predmetom forenzične revizije i provedba analitičkih postupaka, izrada plana forenzične revizije, prikupljanje dokaza te izrada izvješća o obavljenoj forenzičnoj reviziji.⁶⁴

⁶⁴ Bešvir, B., „Analitički postupci u forenzičnoj reviziji“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRIF 9/10), 2010., str. 85.

Sam postupak forenzične revizije nije propisan standardima te je jako važno da se u svom radu forenzični revizori primjenjuju profesionalni skepticizam te da se oslanjaju na svoju stručnost, iskustvo i intuiciju.⁶⁵

Forenzični revizor u forenzičnoj istrazi traži: anomalije, velika odstupanja, neobične stavke i neočekivane stavke. Polazi od provjere konta aktivnih i pasivnih vremenskih razgraničenja; konta rezerviranja; obračuna amortizacije; provjere naglog porasta nematerijalne imovine; otpisivanja dugotrajne imovine i zaliha; otpisivanja potraživanja od kupaca; usklađenosti porasta prihoda od prodaje s porastom potraživanja; usklađenosti smanjenja zaliha s troškovima za prodano; provjere ostalih (izvanrednih) prihoda i rashoda te provjere blagajničkog poslovanja.⁶⁶

Forenzični revizor provodi razne analitičke postupke koji omogućuju otkrivanje znakova upozorenja na postojanje prijevare, a uobičajeno se koriste slijedeći analitički postupci:⁶⁷

1. usporedba pokazatelja i elemenata financijskih izvještaja promatranog razdoblja s pokazateljima i elementima financijskih izvještaja iz prethodnih razdoblja;
2. usporedba pokazatelja i elemenata financijskih izvještaja promatranog razdoblja s pokazateljima i elementima financijskih izvještaja iz grane djelatnosti u kojoj klijent posluje;
3. usporedba pokazatelja i elemenata financijskih izvještaja promatranog razdoblja s pokazateljima i elementima financijskih izvještaja iz budžeta (plana);
4. usporedba financijskih i nefinancijskih informacija;
5. utvrđivanje elemenata financijskih izvještaja koji odstupaju od predvidivih svota (neuobičajena stanja ili prometi).

Odnosno vrši se horizontalna i vertikalna analiza financijskih izvještaja, kao i analiza pomoću financijskih pokazatelja. Podaci za usporedbu su financijski izvještaji prošlih

⁶⁵ Pretnar Abičić, S., „Uloga i odgovornosti revizora u detektiranju prijevarena financijskog izvještavanja“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 3/15), 2015., str. 184.

⁶⁶ Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevare*, Zagreb, RRiF Plus, 2011, str. 173 – 175.

⁶⁷ Bešvir, B., „Analitički postupci u forenzičnoj reviziji“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 9/10), 2010., str. 85.

godina, podaci iz budžeta (plana), usporedivi podaci ostalih subjekata iz iste grane poslovanja i slično.

Data mining još je jedna tehnika kojom forenzični revizor može uočiti naznake da postoji prijevarena. To je tzv. rudarenje podataka, računalnom obradom, kojom se nastoje otkriti anomalije u ulaznim i izlaznim računima, odnosno mogu se otkriti:⁶⁸

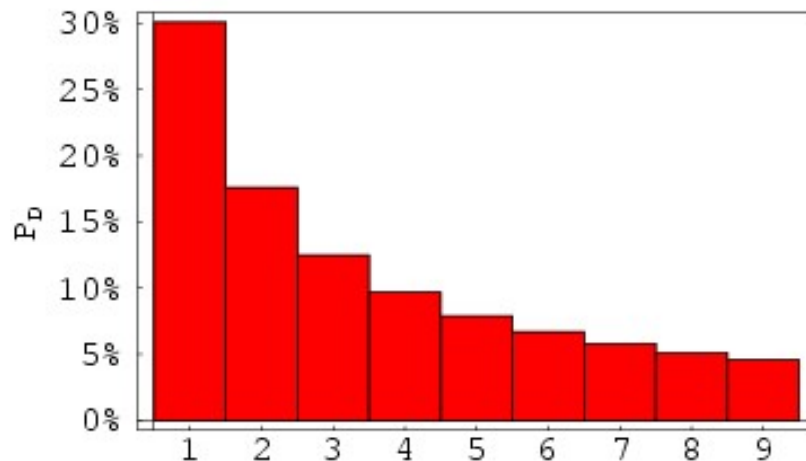
- * dvostruko knjiženje istih računa
- * isti brojevi računa različitih iznosa
- * različiti kupci/dobavljači s istim adresama
- * različiti kupci/dobavljači s istim OIB-om
- * zaposlenici koji su ujedno i dobavljači
- * računi koji nedostaju u redoslijedu brojeva
- * računi sa zaokruženim velikim svotama
- * veliki računi u odnosu na veličinu društva
- * dobavljači koji su ujedno i kupci
- * transakcije s *offshore* kompanijama
- * itd.

Benfordov zakon, kao tehnika za otkrivanje znakova upozorenja na postojanje prijevarena, ukazuje da se određene znamenke u skupovima brojeva pojavljuju češće od ostalih. U skupu brojeva s bazom 10, broj 1 ima najveću vjerojatnost pojavljivanja, a broj 9 najmanju, odnosno počevši od 1 do 9, vjerojatnost pojavljivanja je sve manja.⁶⁹ Navedenu tvrdnju prikazuje slijedeća Slika 2.

⁶⁸ Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevarena*, Zagreb, RRIF Plus, 2011, str. 189.

⁶⁹ Hrvatski matematički elektronski časopis, <http://e.math.hr/benford/index.html> (pristupljeno 18. lipnja 2022.)

Slika 2. Histogram Benfordovog zakona

Izvor: Hrvatski matematički elektronski časopis, <http://e.math.hr/benford/index.html> (pristupljeno 18. lipnja 2022.)

Pojavljivanje brojeva koji odstupaju od Benfordovog zakona mogu ukazivati na postojanje prijevara ali to treba potvrditi daljnjom istragom.

Pri provjeri jesu li financijski izvještaji manipulirani može se koristiti i Beneishov model. „Primjenom tehnike diskriminacijske analize Beneish je utvrdio koji su pokazatelji statistički značajni za razlikovanje poduzeća čiji su izvještaji dokazano manipulirani od onih kod kojih nisu utvrđene manipulacije. Model je razvijen na sličan način kao i puno poznatiji Altmanov model Z-Score, međutim, Beneishev je model razvijen za predviđanje manipulacija u financijskim izvještajima za razliku od Altmanova Z-Scorea koji predviđa vjerojatnost bankrota.“⁷⁰

Formula je slijedeća: **M-Score** = - 6,065 + 0,823 × DSRI + 0,906 × GMI + 0,593 × AQI + 0,717 × SGI + 0,107 × DEPI⁷¹

Gdje su:

DSRI – Indeks odnosa potraživanja od kupaca i prihoda od prodaje

GMI – Indeks odnosa bruto-dobitka i prihoda od prodaje

⁷⁰ Bartulović, M., „Primjena analitičkih postupaka u financijsko-računovodstvenoj forenzici“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 4/18), 2018., str. 50.

⁷¹ Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevara*, Zagreb, RRIF Plus, 2011, str. 247.

AQI – Indeks kvalitete aktive
SGI – Indeks porasta prihoda od prodaje
DEPI – Deprecijacijski indeks

M-Score veći od -2,22 pokazuje da postoji velika vjerojatnost manipulacije financijskim izvještajima, dok M-score manji od -2,22 ukazuje na malu vjerojatnost manipulacije financijskih izvještaja.

Kao i kod Benfordovog zakona, Beneishov model može ukazati na postojanje prijevare ali ti modeli, kao i svi ostali, skreću pozornost na mogućnost postojanja prijevare, koje zapravo ne mora biti - stoga upućuju na daljnju forenzičnu analizu.

7. DOKAZI PRIJEVARA I ULOGA REVIZORA

Vanjski upozoravajući znakovi prijevare imaju za cilj usmjeriti na mogućnost postojanja prijevare, a za koje se daljnjim postupcima primjenom unutarnjih upozoravajućih znakova trebaju dokazati prijevare. U okviru petog poglavlja ovog rada prikazani su pojedini vanjski upozoravajući znakovi prijevare koji se mogu uočiti u financijskim izvještajima. Ukoliko prijevare postoji, glavni je cilj pronaći dokaze koji se mogu upotrijebiti na sudu. Osnovne vrste dokaza kao i uloga te odgovornost revizora slijede u nastavku ovog poglavlja.

7.1. Dokazi prijevare

Osnovne vrste dokaza su:⁷²

- a) fizički dokazi,
- b) svjedočenja,
- c) dokumentirani dokazi i
- d) prikazi.

Fizički dokazi se mogu često naći kod zaliha; primjerice u skladištu se drže kutije u kojima bi trebala biti određena roba ali kutije su prazne te robe nema na skladištu.

⁷² Belak, V., *Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse*, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017, str. 509.

Svjedočenja su uobičajeno dokazi proizašli iz svjedoka prijevare, npr. zaposlenika koji je bio prisiljen sudjelovati u prijeveri. Tu se javlja velik problem „zataškavanja“ svjedoka.

Dokumentirane dokaze predstavljaju financijski izvještaji, knjigovodstvene isprave, dokazi prikupljeni e-poštom, kamerom, snimkama telefonskih razgovora i slično. Prilikom obrade ovih dokaza potrebno je tumačenje vještaka.

Prikazi su dokazi u obliku grafikona, tablica i ostalih oblika obrade podataka.

„Značenje nalaza forenzičnog računovodstva proizlazi iz činjenice da su u većini računovodstvenih skandala to bili jedini čvrsti dokazi, a ispitivanja svjedoka i ostali dokazi služili su, uglavnom, za potvrđivanje nalaza forenzičnog računovodstva.“⁷³

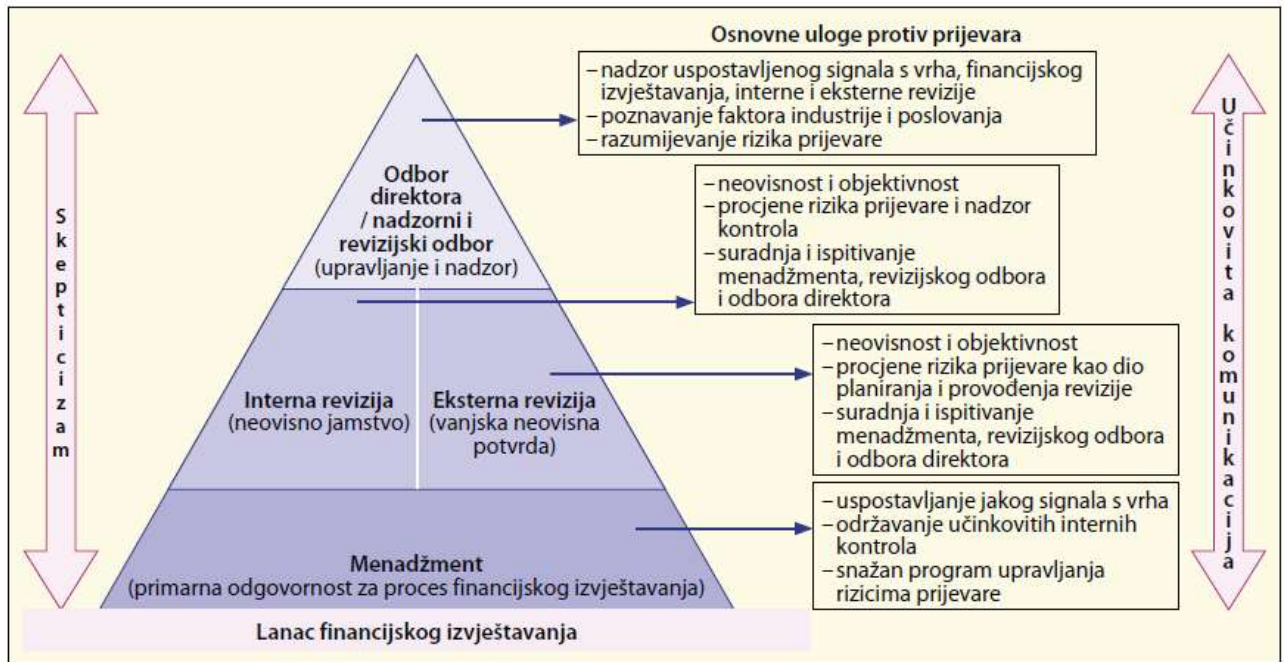
7.2. Odgovornost revizora u vezi s pogreškama i prijeverama

Da bi se pobliže uvidjele uloge i odgovornost sudionika u procesu poslovanja poduzeća i otkrivanja prijevera, slijedeća Slika 3. prikazuje funkcije i odgovornost sudionika lanca financijskog izvještavanja.

⁷³ Belak, V., „Forenzična detekcija manipulacija i lažnih knjiženja s ciljem smanjenja dobitka i poreza na dobitak“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 9/18), 2018., str. 19.

Slika 3. Funkcije i odgovornosti sudionika lanca financijskog izvještavanja

✓ Slika 2.⁶ Funkcije i odgovornosti sudionika lanca financijskog izvještavanja

Izvor: Pretnar Abičić, S., „Uloga i odgovornosti revizora u detektiranju prijevornoga financijskog izvještavanja“, Računovodstvo revizija i financije, (RRiF 3/15), 2015., str. 179.

Revizori imaju ulogu kontrolirati zakonitost, točnost i vjerodostojnost financijskih izvještaja te time imaju odgovornost pri razmatranju pogrešaka i prijevara prilikom revizije financijskih izvještaja. Dugotrajnim procesom stjecanja zvanja ovlaštenog revizora, njegovo stručno usavršavanje te postupak i uvjeti pribavljanja dozvole za rad revizora temelji su stvaranja pouzdanosti u revidirane financijske izvještaje te mišljenja revizora iskazanih u revizijskom izvješću. Javlja se pitanje može li revizor otkriti sve nepravilnosti, pogreške i prijekure u financijskim izvještajima. Može se reći da je rizik od pogrešno iskazanih financijskih izvještaja sveprisutan.

Međunarodni revizijski standardi definiraju odgovornost revizora pri razmatranju prijekure i pogrešaka u financijskim izvještajima. Razlika između pogreške i prijekure ogleda se u namjeri; pogreške proizlaze iz nenamjernih radnji, a prijekure iz namjernih radnji. Temeljna i primarna odgovornost za prevenciju i detekciju prijekure je na nadzornom odboru i menadžmentu društva. Primarna odgovornost za prevenciju i

detekciju prijevvara je na onima koji su zaduženi za upravljanje subjektom i na menadžmentu.⁷⁴

„Važno je da menadžment, uz nadzor onih koji su zaduženi za upravljanje, stavi jak naglasak na prevenciju prijevvara, što može smanjiti prilike za nastajanje prijevare i sakrivanje prijevare, što može uvjeriti pojedince da ne počine prijevare zbog vjerojatnosti otkrivanja i kažnjavanja. To uključuje obvezu kreiranja kulture iskrenosti i etičnog ponašanja što može biti pojačano aktivnim nadzorom od strane onih koji su zaduženi za upravljanje. U provođenju odgovornosti nadzora, oni koji su zaduženi za upravljanje razmatraju mogućnosti za izbjegavanje kontrola ili drugih neprimjerenih utjecaja nad procesom financijskog izvještavanja, kao što je nastojanje menadžmenta da upravlja zaradama s ciljem utjecaja na percepciju analitičara o poslovanju i profitabilnosti subjekta.”⁷⁵

Interni revizori imaju važnu ulogu prilikom sprječavanja i otkrivanja prijevvara zbog njihove aktivne uloge u sustavu internih kontrola društva i poznavanja poslovnih procesa.

„Interne revizore može se smatrati prvom linijom obrane protiv prijevare zbog njihovog znanja i razumijevanja strukture kontrola u organizaciji i poslovnog okruženja. Stoga su dobro pozicionirani da spriječe i otkriju sve vrste prijevvara, uključujući prijevvaru zaposlenika, pronevjeru menadžmenta i prijevvaru u financijskim izvještajima. Međutim, postoji nekoliko razloga za vjerovanje da interni revizori mogu imati otpor prema izvještavanju negativnih informacija, kao što je prijevvara u financijskim izvještajima, prvenstveno zbog organizacijske strukture i odnosa u lancu zapovijedanja. U većini kompanija, timovi vrhovnog menadžmenta često vrši zapošljavanje, promoviranje, ocjenu rezultata i otpuštanje u pogledu glavnih internih revizora. To može stvoriti sukob interesa u smislu da interni revizori moraju riskirati svoj posao i karijeru kako bi izvijestili prekršaje višeg menadžmenta.”⁷⁶

Može se reći da interni revizori imaju ključnu ulogu u nadziranju provođenja internih kontrola te u upravljanju rizikom prijevare odnosno sprječavanju prijevvara, detekciji

⁷⁴ MRevS 240 t. 4.

⁷⁵ Loc. cit.

⁷⁶ Rezaee, Z. i R. Riley, *Prijevvara u financijskim izvještajima – sprječavanje i otkrivanje*, 2. izdanje, Zagreb, Mate d.o.o., 2014, str. 212.

postojećih prijevара ili mogućnosti nastanka u poslovnim procesima poslovnog subjekta.

Kada do prijevare dođe, ulogu sankcijskog tijela imaju određene državne službe. „Sustav sankcioniranja gospodarskih kaznenih djela (DORH, USKOK, Kazneni sud, MUP, Ured za suzbijanje pranja novca, sudski vještaci i dr.) trebao bi djelovati sinergijski u prikupljanju odlučnih dokaza koji će biti teško oborivi od strane odvjetničkih timova osumnjičenika, i kao takav trebao bi predstavljati strašilo za počinitelje gospodarskih kaznenih djela, a za ostalu javnost svijetlu točku funkcioniranja tijela kaznenog progona RH.“⁷⁷

7.3. Suradnja eksterne i interne revizije

Kako je ranije navedeno u radu, eksterni revizor ima zadaću revidiranja i utvrđivanja fer iskazivanja financijskih izvještaja, a interni revizor ima ulogu nadzora nad internim procesima i kontrolama poslovnog i financijskog rezultata poslovnog subjekta.

U svrhu poboljšanja učinkovitosti i djelotvornosti revizije eksterni revizori moraju identificirati aktivnosti interne revizije koje su relevantne za planiranje revizije financijskih izvještaja te ukoliko je moguće osloniti se na rad internih revizora u određivanju prirode, vremena i opsega revizijskih procedura. Također, eksterni revizori bi trebali ocijeniti objektivnost i kompetenciju internih revizora te se dokumentacija zaprimljena od internog revizora treba pregledati od strane eksternog revizora kako bi se koristili kao uvjerljiv dokaz temeljem kojih je izdano revizijsko mišljenje na financijske izvještaje i interne kontrole.⁷⁸

„Učinkovita suradnja i koordinacija između eksternih i internih revizora ne samo da smanjuje trošak revizije već također poboljšava učinkovitost i kvalitetu revizije. Usprkos tome, svaki dokument i dokaz revizije koji su pripremili interni revizori mora biti pregledan od strane eksternih revizora da bi se uzeo u obzir kao uvjerljiv dokaz

⁷⁷ Bešvir, B., „Otkrivanje krađe imovine poduzetnika u forenzičnoj reviziji“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 12/14), 2014., str. 184.

⁷⁸ Rezaee, Z. i R. Riley, *Prijevара u financijskim izvještajima – sprječavanje i otkrivanje*, 2. izdanje, Zagreb, Mate d.o.o., 2014, str. 213-214.

*podrške mišljenjima eksternog revizora, i o internim kontrolama nad financijskim izvještavanjem i o financijskim izvještajima.,*⁷⁹

8. PRIJEVARE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Za potrebe diplomskog rada provedena su dva istraživanja u formi anketnih upitnika putem alata Google obrazaca. Anketnim upitnicima nastojale su se utvrditi vrste i intenzitet prijevare među gospodarskim subjektima u Republici Hrvatskoj te uloga internih odnosno eksternih revizora u procesu prevencije i otkrivanja prijevare. Jedna anketa bila je namijenjena internim revizorima, a druga eksternim revizorima.

8.1. Prikaz anketnih upitnika

Anketni upitnik „Prijevare u Republici Hrvatskoj te uloga internih revizora“ sadrži ukupno 12 pitanja, od čega su tri pitanja osobna, četiri pitanja o društvu u kojem je ispitanik zaposlen, četiri pitanja u vezi prijevare, a u zadnjem pitanju ispitanik iznosi svoje mišljenje.

Anketni upitnik „Prijevare u Republici Hrvatskoj te uloga eksternih revizora“ sadrži ukupno 10 pitanja, od čega su tri pitanja osobna, dva pitanja u vezi revizijskog društva u kojem je ispitanik zaposlen, četiri pitanja u vezi prijevare, a u zadnjem pitanju ispitanik iznosi svoje mišljenje.

Anketni upitnici bili su aktivni u periodu od 12.05.2022. godine do 31.08.2022. godine. Anketa za interne revizore poslana je područnim uredima za državnu reviziju, bankama, osiguravajućim društvima te raznim društvima u djelatnosti turizma, telekomunikacije, farmaceutske industrije itd. (do 100 kontakata). Anketa za eksterne revizore poslana je na sve dostupne e-mail adrese eksternih revizora koji su navedeni u registru revizorskih društva (do 200 kontakata). Dodatno, anketni upitnici su poslani Hrvatskom institutu internih revizora, Sekciji internih revizora, Hrvatskoj revizorskoj

⁷⁹ Loc. cit.

komori te Udruženju ovlaštenih istražitelja prijevara Hrvatska, a kako bi anketne upitnike prosljedili svojim članovima.

Prikupljeno je 31 odgovora na anketni upitnik „Prijevare u Republici Hrvatskoj te uloga internih revizora“ (stopa odgovora do 31%), dok je za anketni upitnik „Prijevare u Republici Hrvatskoj te uloga eksternih revizora“ prikupljeno također 31 odgovora (stopa odgovora do 15,5%).

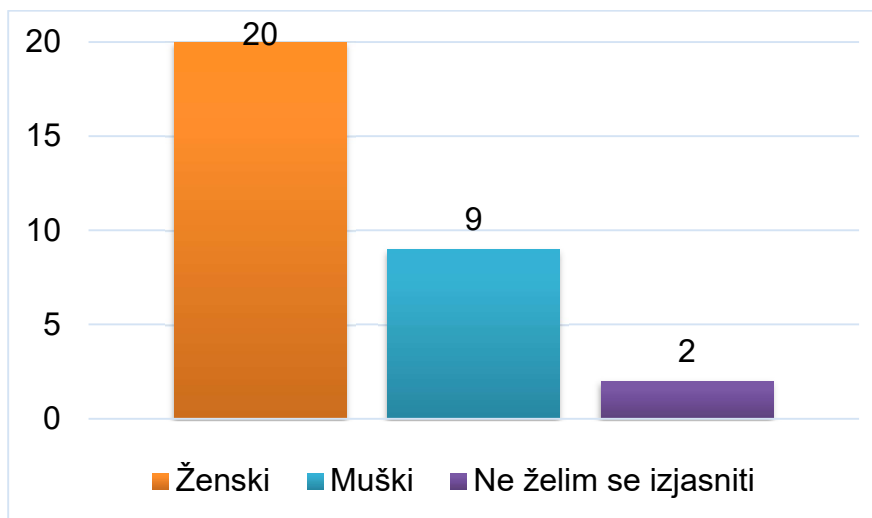
8.2. Rezultati istraživanja

Kako bi prikupljeni podaci bili pregledniji te lakše usporedivi u nastavku će sa lijeve strane biti prikazani rezultati anketnog upitnika za interne revizore, a sa desne strane rezultati anketnog upitnika za eksterne revizore.

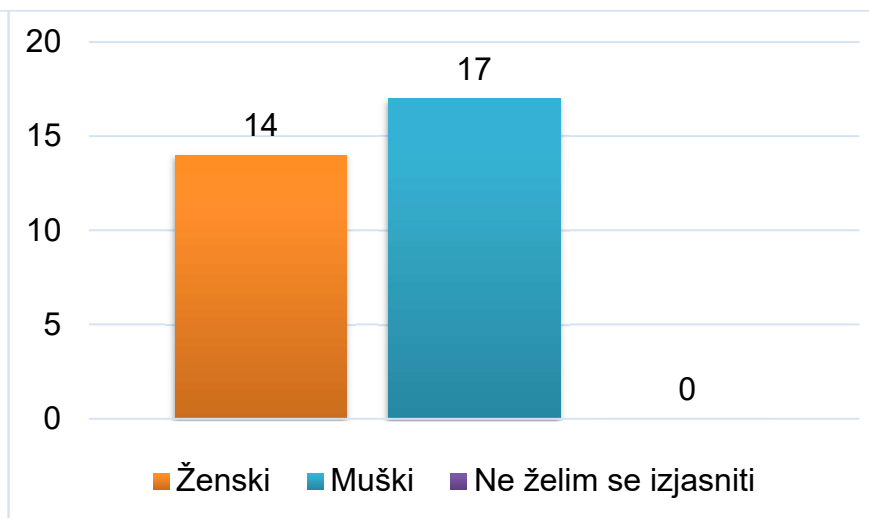
Grafički prikazi koji slijede prikazuju broj ispitanika prema spolu, dobnoj skupini te prema radnom iskustvu u obavljanju poslova interne odnosno eksterne revizije.

Grafikon 4. Broj ispitanika prema spolu

Anketa 1. - interni revizori

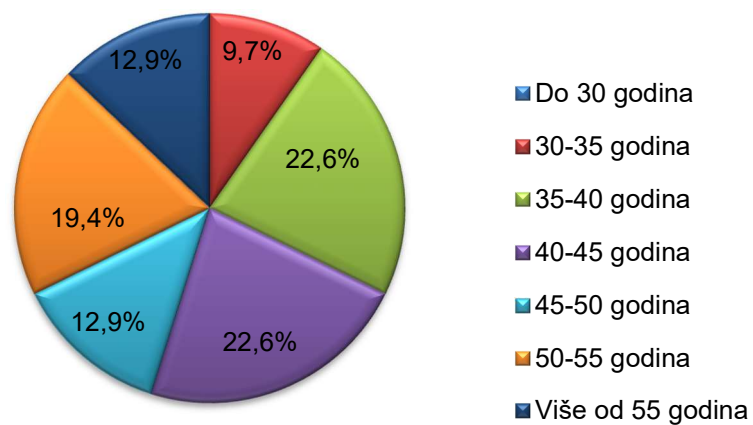
Anketa 2. - eksterni revizori

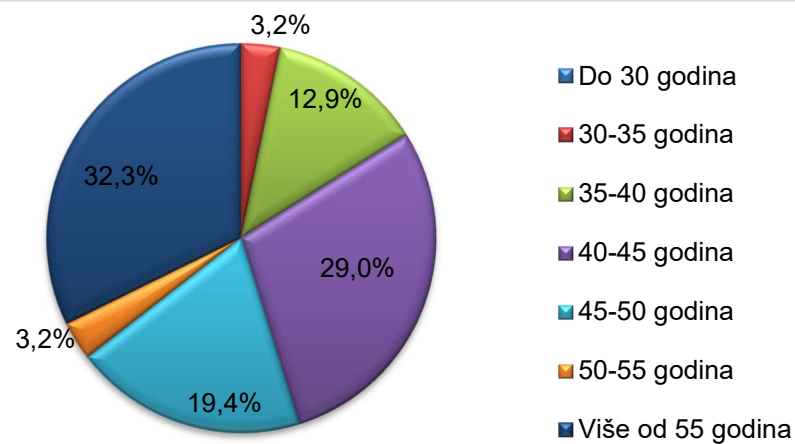
Izvor: izrada studenta

Grafikon 5. Struktura ispitanika prema dobnoj skupini

Anketa 1. - interni revizori

Anketa 2. - eksterni revizori

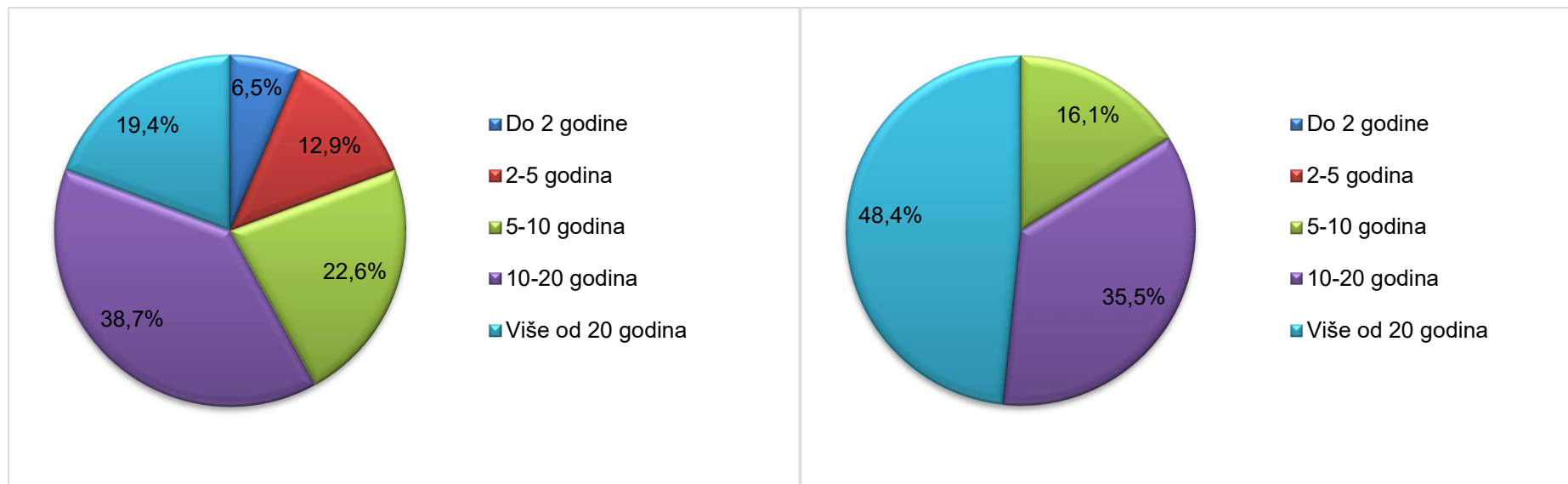

Izvor: izrada studenta

Grafikon 6. Struktura ispitanika prema radnom iskustvu u obavljanju poslova interne revizije/u revizijskoj profesiji

Anketa 1. - interni revizori

Anketa 2. - eksterni revizori

Izvor: izrada studenta

Prema spolu ispitanika internih revizora prevladavaju žene sa 64,5%, a gotovo 70% ispitanika ima više od 40 godina. Najviše ispitanika ima između 10 i 20 godina radnog iskustva u obavljanju poslova interne revizije (38,7%), a gotovo 60% ispitanika ima više od 10 godina radnog iskustva u obavljanju poslova interne revizije.

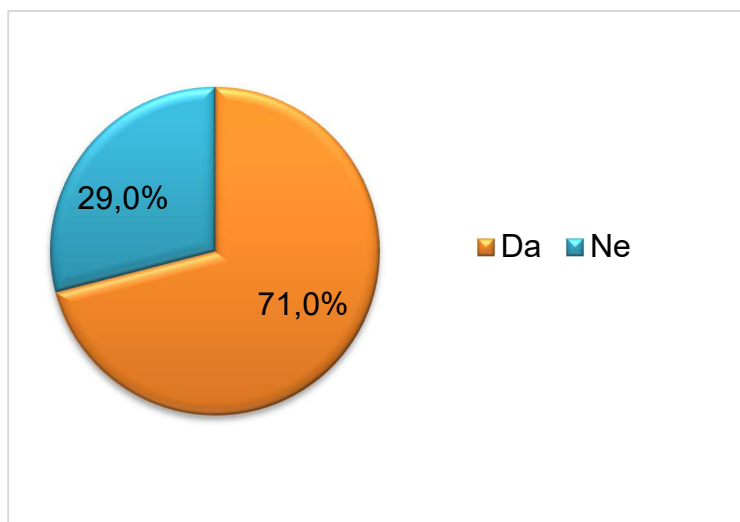
Ispitanici eksterni revizori su pretežito muškog spola (54,8%). Najviše ispitanika ima više od 55 godina (32,3%), a gotovo 85% ispitanika ima više od 40 godina. Prema radnom iskustvu u revizijskoj profesiji prednjače revizori sa više od 20 godina radnog iskustva sa udjelom od gotovo 50%. Slijede revizori koji imaju između 10 i 20 godina radnog iskustva sa 35,5%, a preostalih 16,1% čine revizori sa 5 do 10 godina radnog iskustva.

Slijede rezultati istraživanja - pitanja u vezi poslovnog subjekta u kojem je ispitanik zaposlen.

Anketa 1. - interni revizori

Grafikon 7. Uspostavljenost sustava za prevenciju i detekciju prijevара

Ima li društvo u kojem ste zaposleni uspostavljen sustav za prevenciju i detekciju prijevара?

Izvor: izrada studenta

Najveći broj ispitanika zaposleno je u društvu koje ima

Anketa 2. - eksterni revizori

Dodijelite vrstama usluga koje revizorsko društvo obavlja brojeve od 1 do 9, pri čemu broj 1 predstavlja vrstu usluge sa najvećim udjelom, dok 9 predstavlja vrstu usluge s najmanjim udjelom u ukupnim prihodima revizorskog društva.

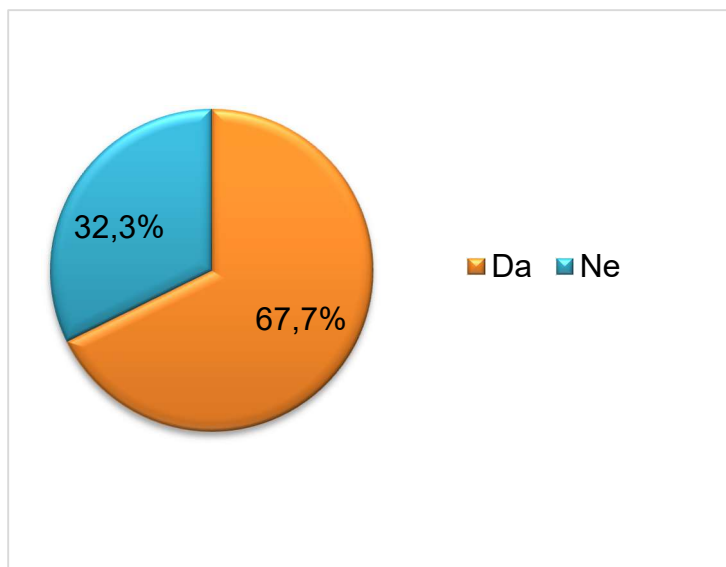
Mod, odnosno najčešća vrijednost koju su ispitanici dodijelili pojedinoj vrsti usluge:

- Usluge revizije i slične usluge – 1. (67,74%)
- Usluga procjene vrijednosti društava – 3. (29,03%)
- Usluge financijskih analiza i kontrola, uključujući i dubinska snimanja – 3. (25,81%),
- Usluge iz područja financija i računovodstva – 7. (19,35%)
- Usluge ostalog poslovnog savjetovanja – 8. (25,80%)
- Forenzične usluge – 9. (25,80%)
- Usluge sudskog vještačenja – 9. (32,26%)

uspostavljen sustav za prevenciju i detekciju prijevara, ali čak 29% ispitanika ukazuje na suprotno.

Grafikon 8. Služba zadužena za prevenciju i detekciju prijevara jest interna revizija

| *Služba zadužena za prevenciju i detekciju prijevara jest interna revizija.*

Izvor: izrada studenta

Ispitanici su pretežito odgovorili da se slažu sa navedenom tvrdnjom. Slijedeća dva pitanja nadovezuju se na prethodno.

- Usluge poreznog savjetovanja – 9. (35,48%)
- Ostale usluge – 9. (45,16%)

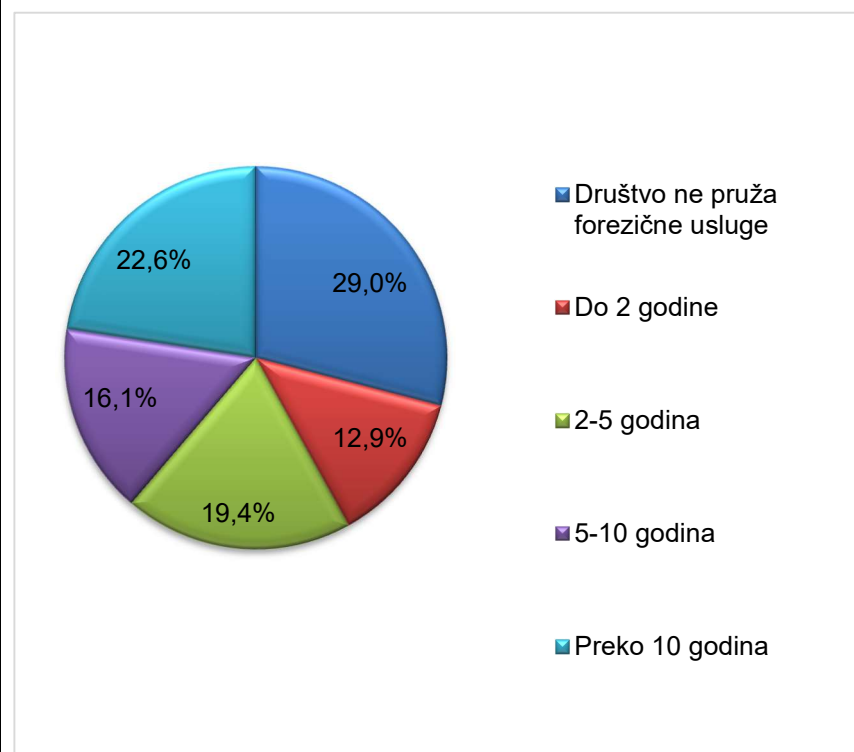
Ukoliko je odgovor na gornje pitanje negativan, molimo Vas da navedete koja služba je odgovorna za prevenciju i detekciju prijevara.

Ispitanici su odgovorili slijedeće:

- Linija anonimnih prijava nesukladnosti (uključujući i prijave)
- Process and control improvement department
- Korporativna sigurnost i interna revizija
- Pored interne revizije (u tom smislu: da), postoje i druge službe zadužene za prevenciju i detekciju prijevara poput, interne kontrole, nadzornog odbora, vanjskih revizora, odjela usklađenosti poslovanja, kontrole kvalitete, povjerenika za zaštitu osobnih podataka, zviždača (povjerljiva osoba), itd.
- Nijedna služba nije ustrojena za prijave i prevencije. Unutarnja revizija ima u metodologiji mogućnost prijave

Grafikon 9. Trajanje pružanja forenzičnih usluga u revizorskim društvima

Koliko dugo revizorsko društvo u kojem ste zaposleni pruža forenzične usluge?

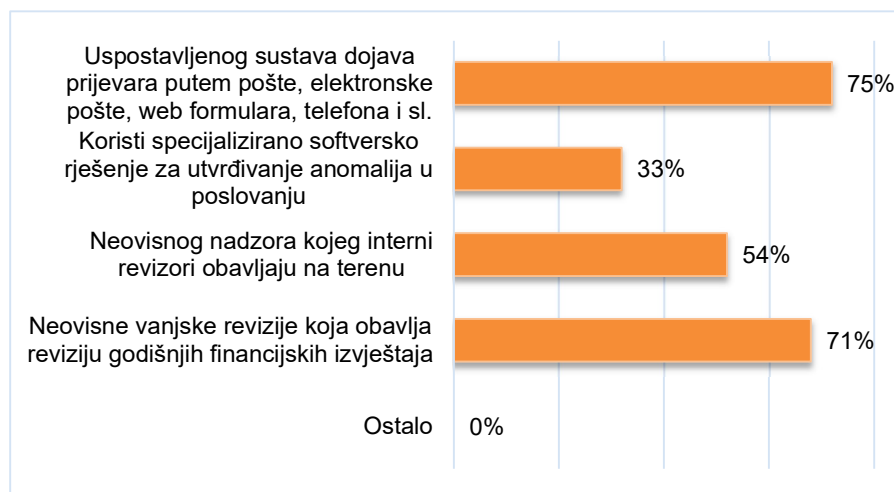
Izvor: izrada studenta

- odmah prijaviti čelniku tijela i prekinuti reviziju
- Linija prijave neusklađenosti i prijevara
 - Prvenstveno služba upravljanja rizicima i sprječavanja prijevara, ali i interna revizija
 - Služba sprečavanja prijevara
 - Svaki zaposlenik je odgovoran za prevenciju i detekciju prevara prijaviti sukladno zakonu

Gotovo 30% revizorskih društva ne pruža forenzične usluge. Slijedi zastupljenost revizorskih društva sa preko 10 godina (22,6%), 2-5 godina (19,4%), 5-10 godina (16,1%) te do 2 godine (12,9%).

Grafikon 10. Sustav za prevenciju i detekciju prijevara

Ukoliko je odgovor na gornje pitanje pozitivan – Sustav za prevenciju i detekciju prijevara sastoji se od: (Mogućnost višestrukog izbora)

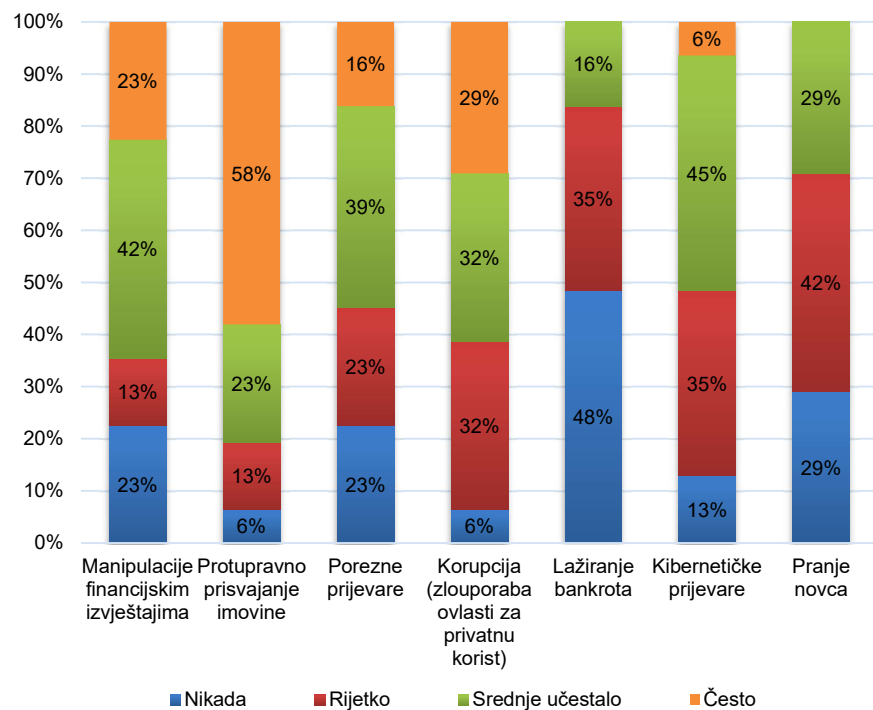
Izvor: izrada studenta

Sustav za prevenciju i detekciju prijevara sastoji se od uspostavljenog sustava dojava prijevara (75%), zatim neovisne vanjske revizije (71%), neovisnog nadzora kojeg interni revizori obavljaju na terenu (54%), a svega 33% koristi specijalizirano softversko rješenje za utvrđivanje anomalija u poslovanju.

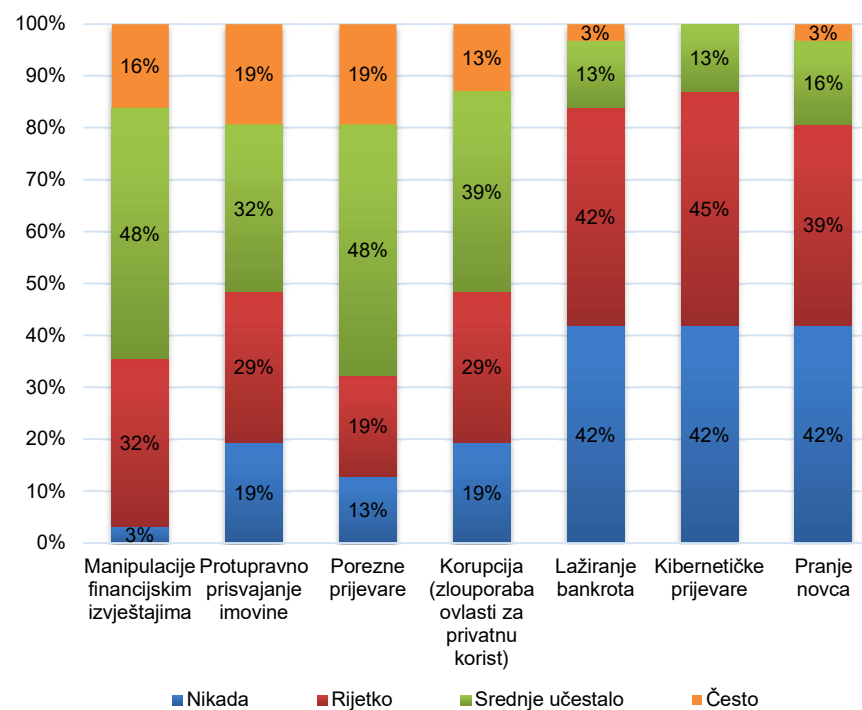
Grafikon 11. Učestalost pojava prijevара

Tijekom dosadašnjeg iskustva u obavljanju poslova interne revizije/forenzičnih usluga uočili ste sljedeću učestalost pojava prijevара:

Anketa 1. - interni revizori

Anketa 2. - eksterni revizori

Izvor: izrada studenta

Pod kategoriju ostalo ispitanici interni revizori naveli su:

- manipulacije key performance indikatora - srednje učestalo,
- Korištenje imovine društva za vlastite potrebe bez oporezivanja;

Dok su ispitanici eksterni revizori naveli:

- Kreativno računovodstvo s ciljem izbjegavanja iskazivanja gubitka za poslovnu godinu,
- Kada su prijevare, radi se o milijunskim prijeverama, u kratkom vremenu.

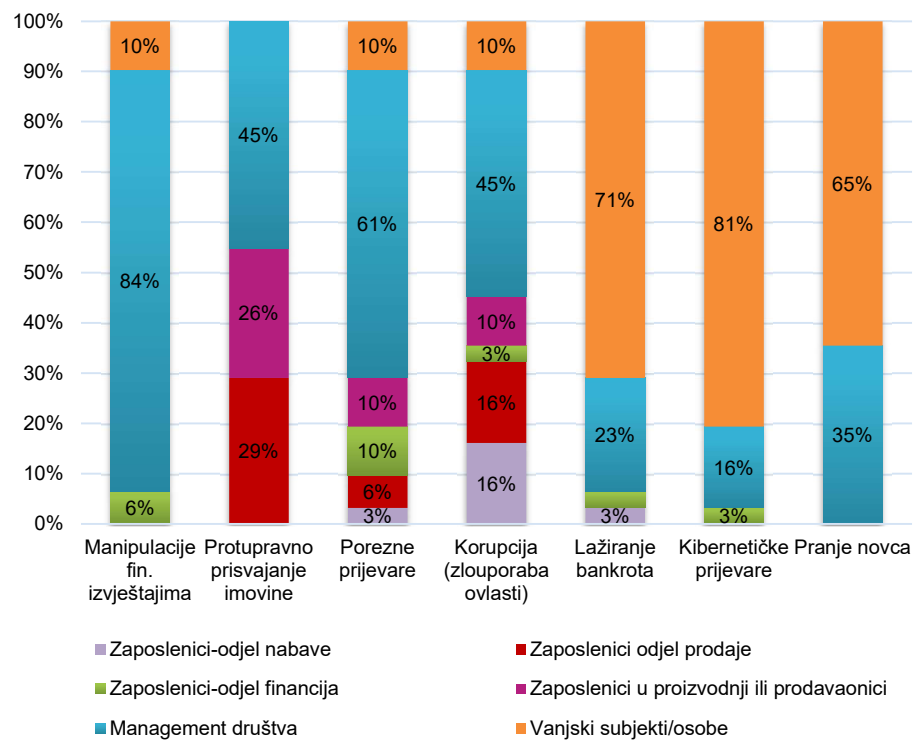
Ispitanici interni revizori se pretežito nisu susreli sa lažiranjem bankrota (48%), rijetko su se susreli sa pranjem novca (42%), srednje učestalo su se susreli sa kibernetičkim prijeverama (45%), manipulacijom financijskih izvještaja (42%) te poreznim prijeverama (39%), a često sa protupravnim prisvajanjem imovine (58%). Podjednako rijetko i srednje učestalo su se susreli sa korupcijom (zlouporabom ovlasti za privatnu korist) – 32% za svaku od navedenih kategorija odgovora.

Sa druge strane, ispitanici eksterni revizori se podjednako nisu susreli te su se rijetko susreli sa lažiranjem bankrota (42%), kibernetičkim prijeverama (42%;45%) i pranjem novca (42%;39%). Srednje učestalo su se susreli sa manipulacijom financijskih izvještaja (48%), poreznim prijeverama (48%), korupcijom (39%) te protupravnim prisvajanjem imovine (32%).

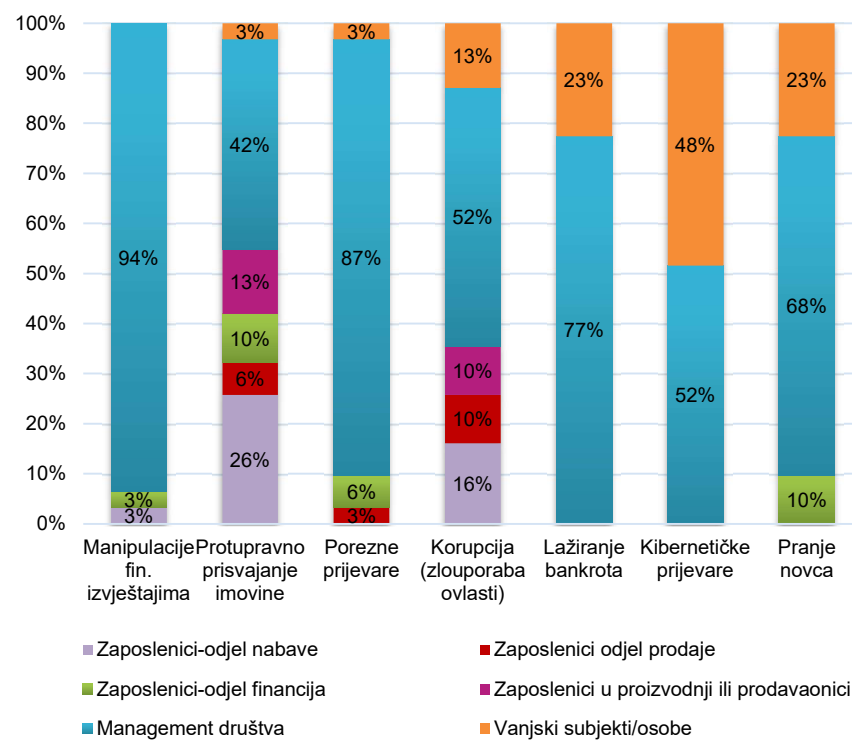
Grafikon 12. Glavni počinitelji prijevара

Na temelju iskustva uočili ste da su glavni počinitelji:

Anketa 1. - interni revizori

Anketa 2. - eksterni revizori

Izvor: izrada studenta

Pod ostalo ispitanici interni revizori su naveli:

- Prisvajanje imovine se javlja i u prodaji i u logistici
- Krađa imovine-podjednako zaposleni u odjelu nabave, prodaje i management
- Neispostavljanje računa, neuplaćen novac iz blagajne, ispostavljanje lažnih putnih naloga...

Dok su eksterni revizori naveli:

- Uvijek je uprava uključena u proces
- vlasnici doo
- Pronevjera, manipulacije FI
- Prijevare su sinergija unutarnjih i vanjskih aktera

Prema odgovorima internih revizora glavni počinitelji prijevera manipulacije financijskim izvještajima (84%), poreznih prijevera (61%), protupravnog prisvajanja imovine (45%) te korupcije (45%) su članovi managementa, dok su vanjski subjekti i osobe glavni počinitelji kibernetičkih prijevera (81%), lažiranje bankrota (71%), te pranja novca (65%).

Ispitanici eksterni revizori u svim navedenim oblicima prijevera pretežno uočili da su članovi managementa glavni počinitelji - manipulacije financijskim izvještajima (94%), porezne prijevare (87%), lažiranje bankrota (77%), pranje novca (68%), korupcija (52%), kibernetičke prijevare (52%) te protupravno prisvajanje imovine (42%),

Ako se uzmu u obzir obje skupine ispitanika, manipulacije financijskim izvještajima, lažiranje bankrota, kibernetičke prijevare i pranje novca uglavnom čine članovi managementa ili vanjski subjekti/osobe. Ostale tri skupine prijevera počinjene su najčešće od strane managementa ali i u značajnoj mjeri ostalih sudionika:

- Protupravno prisvajanje imovine:

Interni revizori: zaposlenici u odjelu prodaje (29%) te u proizvodnji/prodavaonici (26%)

Eksterni revizori: zaposlenici u odjelu nabave (26%), proizvodnji/prodavaonici (13%), odjel financija (10%), odjel prodaje (6%) te od strane vanjskih subjekata/osoba (3%)

- Porezne prijevare:

Interni revizori: zaposlenici u proizvodnji/prodavaonici (10%), odjel financija (10%) i vanjski subjekti/osobe (10%), odjel prodaje (6%) te odjel nabave (3%)

Eksterni revizori: odjel financija (6%) te odjel prodaje i vanjski subjekti/osobe (3%)

- Korupcija (zlouporaba ovlasti)

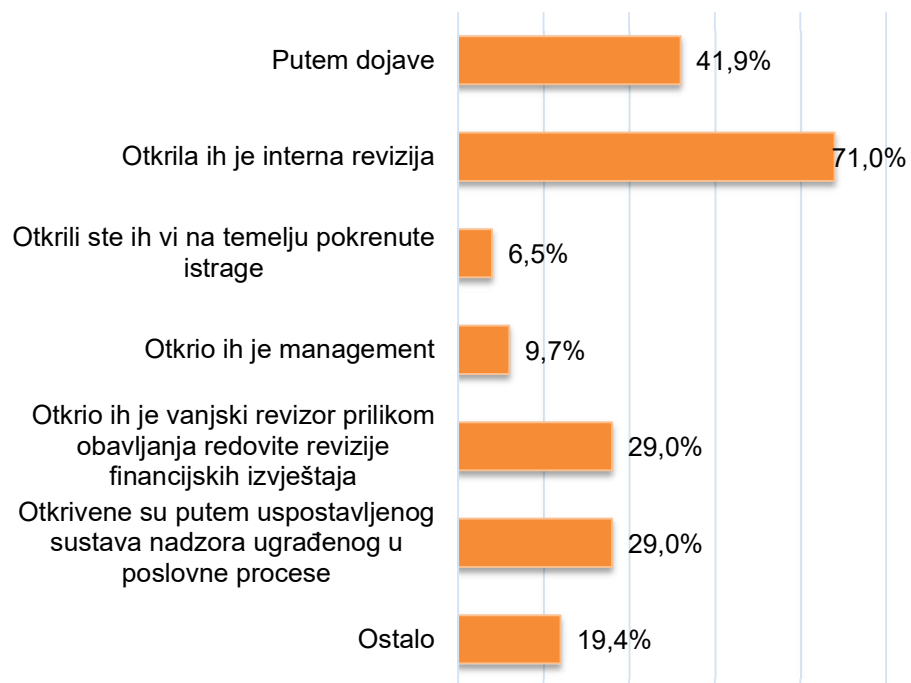
Interni revizori: odjel prodaje (16%), odjel nabave (16%), zaposlenici u proizvodnji/prodavaonici (10%), vanjski subjekti/osobe (10%), odjel financija (3%)

Eksterni revizori: odjel nabave (16%), vanjski subjekti/osobe (13%), odjel prodaje (10%), zaposlenici u proizvodnji/prodavaonici (10%).

Grafikon 13. Inicijalni način otkrivanja prijevара

Na koji su način prijevара koje ste istraživali bile inicijalno otkrivene: (Mogućnost višestrukog izbora)

Anketa 1. - interni revizori

Anketa 2. - eksterni revizori

Izvor: izrada studenta

Pod ostalo ispitanici interni revizori su naveli:

- Anonimne dojave, pisma
- Otkrivene i zataškane
- Često se za prijevare zna ali se moraju prikriti
- Pogreške su namjerne i moraju se sakriti
- Reklamacije klijenata

Pod ostalo ispitanici eksterni revizori su naveli:

- Nismo otkrili prijevare osim manipulacije fin. Izvj. i onda smo davali rezervu u mišljenju
- U slučaju otkrivanja od strane managementa uglavnom se radi o novo-odabranom managementu

Ispitanici interni revizori navode da je prijevare inicijalno otkrila interna revizija (71%), slijedi otkrivanje putem dojave (41,9%) a zatim otkrivanje od strane vanjskog revizora prilikom obavljanja redovite revizije financijskih izvještaja (29%), kao i putem uspostavljenog sustava ugrađenog u poslovne procese (29%). Prijevare je otkrio management (9,7%) te sam ispitanik temeljem pokrenute istrage (6,5%). Pod „ostalo“ navodi se kako su pogreške namjerne, otkrivene i zataškane, a otkrivene su i putem reklamacije od strane klijenata.

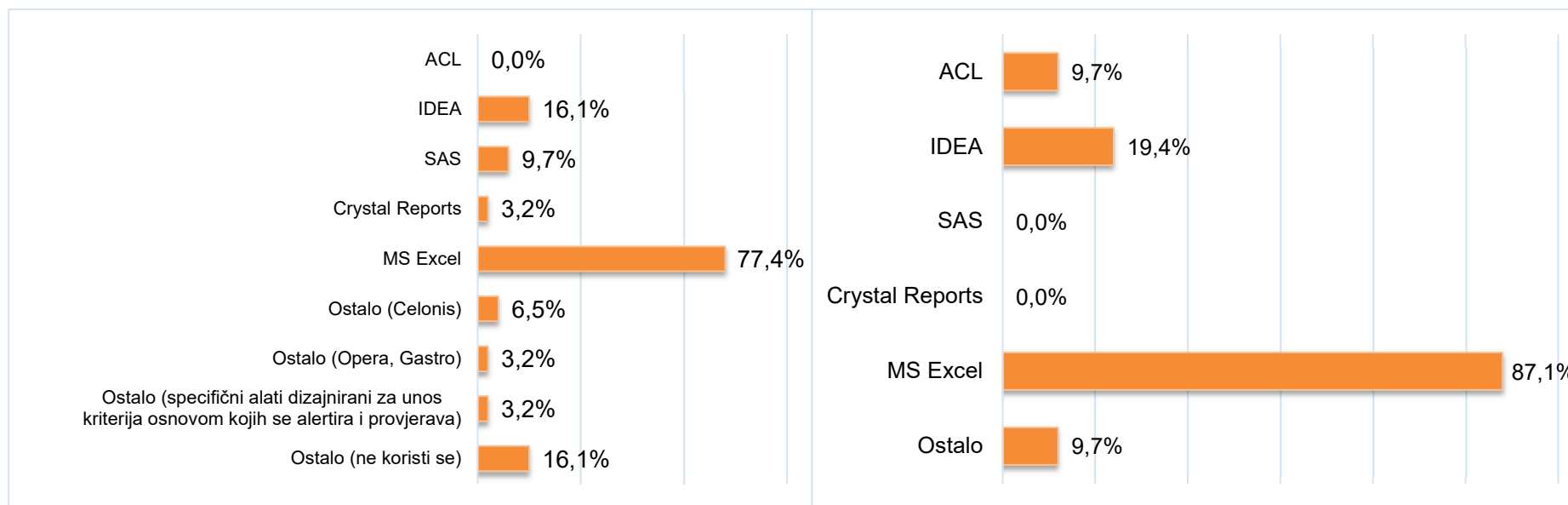
Sa druge strane, eksterni revizori navode da su prijevare inicijalno otkrivene od strane revizora prilikom obavljanja redovite revizije financijskih izvještaja (64,5%) te sam revizor temeljem pokrenute istrage (45,2%). Zatim putem dojava (22,6%), putem uspostavljenog sustava nadzora ugrađenog u poslovne procese (22,6%), prijevare je otkrio management (19,4%) te interna revizija (12,9%).

Grafikon 14. Alati koji se koriste prilikom istraživanja prijevара

| Koje alate koristite prilikom istraživanja prijevара u Vašoj organizaciji?/ Koje alate koristite prilikom obavljanja forenzičnih usluga? (Mogućnost višestrukog izbora)

Anketa 1. - interni revizori

Anketa 2. - eksterni revizori

Izvor: izrada studenta

Pretežito ispitanici koriste MS Excel prilikom istraživanja prijevара; interni revizori 77,4%; eksterni revizori 87,1 %.

Interni revizori koriste specijalizirane programe: IDEA (16,1%), SAS (9,7%), Celonis (6,5%), Crystal Reports (3,2%), Opera,Gastro (3,2%), specifični alati; ne navodeći koji (3,2%), a čak 16,1% ne koristi nikakav program/alat prilikom istraživanja prijevара.

Pod ostalo – ne koristi se; je jedan ispitanik interni revizor dodatno naveo: nema alata u državnom sektoru ... možda u Ministarstvu financija, sektor koji je osnovan po nalogu EU sd.

Eksterni revizori koriste specijalizirane programe: IDEA (19,4%), ACL (9,7%) te revizorski program ne navodeći koji (3,2%).

Pod ostalo u anketi eksternih revizora dva su ispitanika navela da ne koriste alate jer ne pružaju forenzične usluge, dok je jedan ispitanik naveo da koristi revizorski program, ne navodeći koji.

Slijedeće odnosno zadnje pitanje traži od ispitanika njegovo mišljenje o ključnim izazovima u području otkrivanja prijevара u gospodarskom poslovanju. Njihovi odgovori navedeni su u nastavku.

Po Vašem mišljenju, koji su ključni izazovi u području otkrivanja prijevара u gospodarskom poslovanju?

Anketa 1. - interni revizori

- * Integritet pojedinaca
- * Kultura da je prijevara prihvatljivo ponašanje
- * Nedokumentirani procesi i neugrađeni sustavi internih kontrola
- * Manjak vremena
- * Usklađenost ciljeva između uprave, menadžmenta, odbora, itd, kao i razvijena svijest o koristima koje donose prijevere uz nemogućnost sankcioniranja i otkrivanja istih, ie kultura prijevera u društvu
- * Sve sofisticiraniji sw sustavi
- * Potreba za zaštitom interesa uprave
- * Kontrole su nedovoljne, nerazvijene! Unutarnja revizija, naročito u javnom/državnom sektoru je marginalizirana. Metodlogija ur morala bi se pojednostaviti. Profesija ur nije vrednovana. Management je ispolitiziran i sve pada u vodu. Sustav (vlada rh) mora podržavati profesiju. Kontrole na svim nivoima treba aktivirati. Kontrola kontrole! Uvesti kontroling u svako tijelo državne uprave JL(R)S

Anketa 2. - eksterni revizori

- * Otkriti nedozvoljenu radnju na vrijeme i spriječiti sto je moguće veću štetu
- * Potrebna je stalna profesionalna sumnja u podatke i "big picture" pogled na podatke
- * Pravovremeno otkrivanje prijevera u svim svojim oblicima
- * Volja uprave i vlasnika za otkrivanjem nepravilnosti
- * Cijelo društvo je lažno i prevarno, tu nema pomoći za sljedećih sto godina
- * Previše prijevera premalo kvalificiranih ljudi za otkrivanje istih
- * Neučinkovitost ponajprije Ministarstva financija koje ima sve potrebne podatke za analizu i otkrivanje prevara. Unazad nekoliko godina broj izvještaja koji se predaje Poreznoj upravi je značajno porastao a s kojim ciljem? Koristeći te podatke i naprednom analizom istih vjerujem da bi više prijevera bilo otkriveno
- * Komunikacija sa menagementom.
- * Procesuiranje

- * Visoka davanja državi zbog kojih uprava svjesno čini prijevare
- * Sve raširenija kultura da je prijevarena normalna
- * Pogodovanje upravi
- * Sveprisutnost prijevarena i loša interna kontrola
- * Ubrzani tempo rada koji smanjuje vrijeme koje se može utrošiti za analize i otkrivanje prijevarena, a kompjuterski programi nisu dovoljni
- * Velika zastupljenost prijevarena i nedostaci internih kontrola kao i činjenica da se financijski izvještaji moraju prilagoditi željama uprave
- * Nekvalitetni sustavi internih kontrola, gotovo pa ih nema
- * Prijevare unutar društva često čini management svjesno i tu se nema šta napraviti
- * Dok god uprava čini prijevare nema tu pomoći
- * Nemamo sustav internih kontrola
- * Udovoljavanje željama uprave i općeniti stav da su prijevare normalne
- * Potrebna su veća ulaganja u ljudske resurse, malo je kvalificiranog osoblja koje bi otkrilo a i spriječilo prijevare
- * Nepostojeći adekvatni sustavi kontrola u državnim
- * Neučinkovito pravosuđe ne sankcionira utvrđene prijevare
- * Interes uprave i managementa
- * Potreba za stalnu sumnju ali i dobrim odnosima sa upravom
- * Raširenost prijevarena
- * Potrebna je veća angažiranost unutar poduzeća i jaci pristup za sprječavanje prijevarena
- * Kratko vrijeme za analizu
- * Preslabi državni mehanizmi otkrivanja prijevarena
- * Dostupnost podataka
- * Opća korumpiranost
- * Potrebni su kvalificirani stručnjaci kojih je malo
- * Prijevare su jednostavno svugdje oko nas, trebalo bi raditi na sprječavanju unutar samog poduzeća
- * Dugotrajnost sudskog postupka
- * Zajedničke prijevarene akcije u i izvan društava
- * Otkriti prijevare koja ugrožava poslovanje subjekta
- * Stručnost osoblja
- * Sve više različitih ideja za manipuliranja financijskim izvještajima
- * Pravni uspjesi naknade šteta, neadekvatna motivacija

službama

- * Povezanost revizije s najširoom javnošću, u smislu uspostavljanja sigurnih kanala za dojavu sumnje na prijevare, tj. korupciju.
- * Porezni nadzor i tijek novca
- * dostupnost i kvaliteta obrade/ machine learning/velike mase podataka
- * Dokazati prijevare

istraživanja, presutna tolerancija i sl.

- * Budući da je jedan od oblika prijevare korupcija, koja se danas na gotovo tjednoj osnovi otkriva u RH, a samo po sebi ju je izuzetno teško otkriti, navedeno možda predstavlja najveći izazov u otkrivanju
- * Poštenje i moral

9. OSVRT NA POVEZANOST PRIJEVARA I PERSPEKTIVA RAZVOJA REVIZIJSKE PROFESIJE

Obzirom na ulogu koju revizori imaju u procesu prevencije i detekcije prijevара neminovno je ukazati na važnost razvoja revizijske profesije. Sa jedne strane, interni revizori imaju funkciju internog nadzornog mehanizma nadziranja cjelokupnog poslovanja poduzeća, od kontrole posluje li poduzeće u skladu sa internim ciljevima i pravilima do kontrole usklađenosti sa zakonskim propisima. Sa druge strane, eksterni revizori imaju temeljni zadatak revidirati financijska izvješća te izdati mišljenje jesu li financijska izvješća realna i objektivna. Financijske informacije o poslovnom subjektu od velike su važnosti zainteresiranim korisnicima poput dioničara, investitora, kreditora i ostalima pri donošenju vlastitih odluka te je radi zaštite interesa svih sudionika važno osigurati istinit i fer uvid u financijski položaj i uspješnost poslovanja poslovnog subjekta.

Prijevare datiraju daleko u povijest, a sve bržim i intenzivnijim razvojem tehnologije ona se javlja u sve većim oblicima. Sa druge strane, tehnološki i računalni napredak može se iskoristiti i za sprječavanje kao i detekciju prijevара. Revizorima je dostupan sve veći broj revizijskih alata, softvera i programa kojima se olakšava i ubrzava obrada velikih količina podataka te na jednostavniji način mogu uočiti stavke u poslovanju koje bi trebalo ispitati i provjeriti njihovu ispravnost čime se doprinosi smanjenju rizika pojave prijevара.

Interne kontrole imaju ključnu ulogu u procesu prevencije i otkrivanja pogrešaka i prijevара unutar organizacije te ukoliko ona nije učinkovita vjerojatnost pojave prijevара je veća. Tako se u toku razvoja revizijske profesije pojavila forenzična revizija koja ima cilj spriječiti i otkriti prijevare u poduzeću i to bez obzira na njenu značajnost i razdoblje u kojem je nastala. Forenzičnu reviziju obavlja vanjski, neovisni revizor te u slučaju otkrivanja prijevара nema zadatak izdati mišljenje kao u slučaju revizije financijskih izvještaja već pravno ispitati i dokazati prijevarama kako bi osobe koje su sudjelovale u prijevarama pravno odgovarale.

Potrebno je u razvoju revizijskih profesija spomenuti važnost stručnih znanja, vještina i sposobnosti, kao i moralnih vrijednosti te profesionalni skepticizam kojima revizori moraju raspolagati. U revizijskoj profesiji važnu ulogu ima i zakonodavni okvir

odnosno doneseni revizijski standardi kao i etička načela i pravila ponašanja koja su sadržana u kodeksima profesionalne etike. Stalno stručno usavršavanje koje je zakonski postavljeno pred ovlaštene revizore ključan je koncept cjeloživotnog učenja i držanja revizora u korak sa suvremenim te sve složenijem i zahtjevnijem poslovnim okruženjem.

10. ZAKLJUČAK

Pored interne i eksterne revizije kao temeljne vrste revizije javlja se i pojam forenzičnog revizora. Interni revizor bavi se ocjenom cjelokupnog poslovanja poduzeća, odnosno provjerava posluje li poduzeće prema propisima i pravilima ali i djeluje li u skladu sa zadanim ciljevima i politikama. Eksterni revizori imaju zadaću utvrditi realnost i objektivnost financijskih izvještaja dok su forenzični revizori prvenstveno usredotočeni na otkrivanje prijevara bez obzira na značajnost što čini glavnu razliku između eksternog revizora i forenzičnog revizora.

Temeljem provedenih istraživanja može se reći da se sa prijevarama susreću svi gospodarski subjekti te je pitanje vrste i intenziteta prijevara. Istraživanja, kao i teorijski dio rada obuhvaćaju slijedeće vrste prijevara: prijevorno financijsko izvještavanje (manipulacije), protupravno prisvajanje imovine, porezne prijevare, korupcija (zlouporaba položaja i ovlasti), lažiranje bankrota, kibernetičke prijevare te pranje novca. Iako ima razlika između odgovora internih i eksternih revizora, može se zaključiti da se ispitanici nešto češće susreću sa protupravnim prisvajanjem imovine, manipulacijom financijskih izvještaja, poreznim prijevarama i korupcijom, a nešto rjeđe sa lažiranjem bankrota, kibernetičkim prijevarama i pranjem novca. Eksterni revizori uglavnom navode članove managementa kao glavne počinitelje svih navedenih vrsta prijevara, dok interni revizori smatraju članove managementa počiniteljima prijevara sa kojima se učestalije susreću, a za počiniteljima skupina prijevara sa kojima se rjeđe susreću smatraju vanjske subjekte/osobe.

Od revizora se očekuje da otkrije prijevare u poslovanju i osigura pouzdanost u financijska izvješća i financijski položaj gospodarskog subjekta. Zato je važno kvalitetno zakonsko uređenje revizijske profesije kao i kontinuirano učenje i prilagođavanje revizora suvremenim tehnologijama i sve rastućim prijevarama u izazovnom poslovnom okruženju. Posebna disciplina u revizijskoj profesiji koja sve više dobiva na značaju je forenzična revizija.

Prijevarama je važno upravljati, odnosno djelovati u cilju sprječavanja nastanka prijevara, kao i pravovremenog otkrivanja. Može se zaključiti da veliki značaj upravljanju prijevarama kao i pogreškama unutar gospodarskog subjekta ima kvalitetno uspostavljen sustav internih kontrola. Za kvalitetno djelovanje protiv prijevara važno je sinergijsko djelovanje svih sudionika gospodarskog okruženja,

kako internih revizora, članova managementa te ostalih zaposlenika unutar organizacije, tako i eksternih revizora ali i državnih regulatornih i kaznenih organa čime se štite interesi društva u cjelini.

POPIS LITERATURE

Knjige

1. Akrap, V. et. al., *Državna revizija – pretpostavka odgovornosti i transparentnosti u javnom sektoru*, Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020.
2. Belak, V., *Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika, 60 slučajeva iz prakse*, Zagreb, Belak excellens d.o.o., 2017.
3. Belak, V., *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – borba protiv prijevare*, Zagreb, RRIF Plus, 2011.
4. Rezaee, Z. i R. Riley, *Prijevare u financijskim izvještajima – sprječavanje i otkrivanje*, 2. izdanje, Zagreb, Mate d.o.o., 2014.
5. Sever Mališ, S., Tušek, B. i L. Žager, *Revizija - načela, standardi, postupci*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2012.
6. Shah, A. i S. Ravi, *A to Z of cyber crime*. Asian School of Cyber Laws, Lexcode Education and Assessment Platform (LEAP), 2018.
7. Tušek, B., Žager, L. i I. Barišić, *Interna revizija*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2014.
8. Tušek, B. i L. Žager, *Revizija*, Zagreb, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, 2006.

Članak u tiskanom izdanju

1. Bartulović, M., „Primjena analitičkih postupaka u financijsko-računovodstvenoj forenzici“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 4/18), 2018., str. 21-26.
2. Bartulović, M. i I. Filipović, „Financijsko-računovodstveni forenzičar – zanimanje budućnosti“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 10/16), 2016., str. 43-47.
3. Bejaković, P., „Organizirani kriminal umiješan u prijevare i utaje poreza“, *Porezni vjesnik*, 1/2016, str. 98-105.

4. Belak, V., „Forenzična detekcija manipulacija i lažnih knjiženja s ciljem smanjenja dobitka i poreza na dobitak“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 9/18), 2018., str. 19-30.
5. Bešvir, B., „Analitički postupci u forenzičnoj reviziji“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 9/10), 2010., str. 85-89.
6. Bešvir, B., „Forenzična revizija“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 8/10), 2010., str. 73-77.
7. Bešvir, B., „Otkrivanje krađe imovine poduzetnika u forenzičnoj reviziji“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 12/14), 2014., str. 179-184.
8. Buljat, M., Lešić, D. i Ložnjak M., „Računovodstvene manipulacije i porezne prijevare u financijskim izvještajima“ *Veleučilište Baltazar Zaprešić*, Društvena i tehnička istraživanja, VI, br. 1, 2020, str 306-318.
9. Houška, M., „Upravljanje rizicima prijevare s aspekta poslovne forenzike“ *Porezni vjesnik*, 6/2015., str. 40-46.
10. Hrvatska revizijska komora, „Odluka o objavljivanju međunarodnih revizijskih standarda, međunarodnih standarda kontrole kvalitete, međunarodnih smjernica revizijske prakse“, prijevod sa engleskog jezika, *Hrvatska revizijska komora*, 2010. (MRevS)
11. Institut internih revizora (IIA), „Stajalište instituta internih revizora – prijevare i interna revizija“, *Institut internih revizora (IIA)*, 2019.
12. Koletnik, F. i M. Koletnik Korošec, „Razumijevanje Forenzičnog računovodstva – prvi dio“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 5/11), 2011., str. 21-26.
13. Koletnik, F. i M. Koletnik Korošec, „Razumijevanje Forenzičnog računovodstva – drugi dio“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 6/11), 2011., str. 57-62.
14. Majstorović, D., Stečajna kaznena djela, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, broj 2/2007, str. 643-671.

15. Milivojević, L. i R. Valentić, „Pojedine karakteristike kaznenog djela Zlouporebe položaja i ovlasti kroz sudsku praksu Županijskog suda u Zagrebu s naglaskom na kažnjavanje počinitelja, posebno policijskih službenika“ *Polic. sigur.* (Zagreb), godina 28. (2019), broj 2, 2019., str. 156 – 191.
16. Odbor za mala i srednja revizorska društva Međunarodne federacije računovođa (IFAC), „MRevS 540 (izmijenjen) Primjena – jednostavni i složeni ilustrativni primjeri, *Hrvatska revizorska komora*, 2020.
17. Odbor za mala i srednja revizorska društva Međunarodne federacije računovođa (IFAC), „Vodič za korištenje MRevS-a u revizijama malih i srednjih subjekata“, 2. svezak - Praktični vodič, treće izdanje, *Hrvatska revizorska komora*, 2013.
18. Petrović, N., „Uloga internog nadzora u otkrivanju nepravilnosti i njegov doprinos poreznom nadzoru“ *Porezni vjesnik* 4/2015, str. 108-120.
19. Petrović, N., „Značaj internog nadzora u otkrivanju nepravilnosti u poslovnim procesima i njegov doprinos poreznom nadzoru“, *Porezni vjesnik*, 7-8/2012., str. 89-102.
20. Pretnar Abičić, S., „Analitički postupci u reviziji financijskih izvještaja“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 9/14), 2014., str. 128-137.
21. Pretnar Abičić, S., „Modifikacije mišljenja u izvješću neovisnog revizora“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 3/17), 2017., str. 156-163.
22. Pretnar Abičić, S., „Uloga i odgovornosti revizora u detektiranju prijevargoga financijskog izvještavanja“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 3/15), 2015., str. 177-185.
23. Stepić, D., Bibić, N. i D. Kozina, „Unutarnja revizija u javnom sektoru i obveze za trgovačka društva i druge pravne osobe“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 8/16), 2016., str. 141-148.
24. Wagner, A. i I. Raspudić, „Prikupljanje revizijskih dokaza“, *Računovodstvo revizija i financije*, (RRiF 9/19), 2019., str. 122-128.

Članak u online časopisu

1. Štahan, M., „Što su revizori dužni revidirati i o čemu sve trebaju izdati revizorsko mišljenje?“, *Teb poslovno savjetovanje d.o.o.*, 2022., <https://www.teb.hr/novosti/2022/sto-su-revizori-duzni-revidirati-i-o-cemu-sve-trebaju-izdati-revizorsko-misljenje/> (pristupljeno: 09. svibnja 2022.).
2. Kesner-Škreb, M., „Izbjegavanje i utaja poreza“, *Financijska praksa*, 1995, str. 267-268., http://www.ijf.hr/pojmovnik/izbjegavanje_i_utaja_poreza.htm (pristupljeno 07. lipnja 2022.)

Internetske stranice

1. European commission, „Preventing money laundering and terrorist financing across the EU“, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/diagram_aml_2018.07_ok.pdf (pristupljeno: 10. lipnja 2022.).
2. Hrvatski institut internih revizora, <https://hiir.hr/hr/interna-revizija/17> (pristupljeno: 9. rujna 2022.)
3. HNB, <https://www.hnb.hr/-/sprjecavanje-pranja-novca-i-financiranja-terorizma> (pristupljeno: 10. lipnja 2022.).
4. Hrvatski matematički elektronski časopis, <http://e.math.hr/benford/index.html> (pristupljeno 18. lipnja 2022.)
5. Kazneni zakon (NN 125/11 - 84/21), <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (pristupljeno: 09. lipnja 2022.).
6. Ministarstvo financija, <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143> (pristupljeno: 10. lipnja 2022.).
7. Ministarstvo pravosuđa i uprave RH, <https://mpu.gov.hr/koruptivna-kaznena-djela/21520> (pristupljeno: 09. lipnja 2022.).

8. Ministarstvo unutarnjih poslova RH, <https://mup.gov.hr/istaknute teme/nacionalni-programi-i-projekti/nacionalni-programi-237/borba-protiv-korupcije/322> (pristupljeno: 09. lipnja 2022.).
9. Porezna uprava, „Utvrđene porezne prijave u Republici Hrvatskoj“, [https://www.porezna-uprava.hr/PdviEu/Documents/Utvrđene%20porezne%20prijave%20u%20RH%20\(23.2.2018.\).pdf](https://www.porezna-uprava.hr/PdviEu/Documents/Utvrđene%20porezne%20prijave%20u%20RH%20(23.2.2018.).pdf) (pristupljeno 07. lipnja 2022.)
10. Transparency international, <https://www.transparency.org/en/cpi/2018/index/hrv> (pristupljeno: 14. lipnja 2022.).
11. Zakon o Državnom uredu za reviziju (NN 25/19), <https://www.zakon.hr/z/478/Zakon-o-Dr%C5%BEavnom-uredu-za-reviziju> (pristupljeno: 09. svibnja 2022.).
12. Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija (NN 121/14), <https://www.zakon.hr/z/746/Zakon-o-financijskom-poslovanju-i-ra%C4%8Dunovodstvu-neprofitnih-organizacija> (pristupljeno: 09. svibnja 2022.).
13. Zakon o računovodstvu (NN 78/15 - 47/20), <https://www.zakon.hr/z/118/Zakon-o-ra%C4%8Dunovodstvu> (pristupljeno: 09. svibnja 2022.).
14. Zakon o reviziji (NN 127/17), <https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji> (pristupljeno: 10. svibnja 2022.).
15. Zakon o reviziji (NN 90/1992), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1992_12_90_2332.html (pristupljeno: 9. rujna 2022.)
16. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19), <https://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma> (pristupljeno: 10. lipnja 2022.).

17. Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93 - 34/22),
<https://www.zakon.hr/z/546/Zakon-o-trgova%C4%8Dkim-dru%C5%A1tvima>
(pristupljeno 07. lipnja 2022.).

POPIS TABLICA

Tablica 1. Obilježja temeljnih načela revizije.....	4
Tablica 2. Primjeri preventivnih i detektivnih kontrola.....	8
Tablica 3. Elementi kontrole u uvjetima ručne i računalne obrade podataka.....	10
Tablica 4. Mjere (čimbenici) zaštite objektivnosti interne revizije.....	13
Tablica 5. Obilježja prijevare - manipulacija financijskim izvještajima.....	24
Tablica 6. Veza između znakova upozorenja i mogućih prijevara – precjenjivanje rezultata financijske godine.....	25
Tablica 7. Veza između znakova upozorenja i mogućih prijevara – podcjenjivanje rezultata financijske godine.....	26
Tablica 8. Metode manipulacije prihodima temeljem priznavanja lažnih prihoda od prodaje povezanih s povećanjem potraživanja od kupaca i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije.....	28
Tablica 9. Metode manipulacije prihodima temeljem vremenski nepravilnog priznavanja prihoda i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije.....	29
Tablica 10. Metode manipulacije prihodima temeljem priznavanja lažnih prihoda koji se kategoriziraju kao ostali ili izvanredni prihodi i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije.....	30
Tablica 11. Metode manipulacije troškovima i rashodima – smanjenje troškova i rashoda i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije.....	31
Tablica 12. Metode manipulacije obvezama i vanjski upozoravajući znakovi manipulacije.....	33
Tablica 13. Obilježja prijevare - protupravno prisvajanje imovine.....	35
Tablica 14. Veza između znakova upozorenja i mogućih prijevara – protupravno prisvajanje imovine.....	36
Tablica 15. Razlike između revizije financijskih izvještaja i forenzične revizije.....	46

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Temeljne vrste revizije.....	5
Grafikon 2. Kriteriji za ocjenu i određenje postupka ocjene poslovanja poduzeća.....	7
Grafikon 3. Kriteriji za ocjenu i određenje postupka ocjene realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja.....	17
Grafikon 4. Broj ispitanika prema spolu.....	57
Grafikon 5. Struktura ispitanika prema dobnoj skupini.....	58
Grafikon 6. Struktura ispitanika prema radnom iskustvu u obavljanju poslova interne revizije/u revizijskoj profesiji.....	59
Grafikon 7. Uspostavljenost sustava za prevenciju i detekciju prijevvara.....	61
Grafikon 8. Služba zadužena za prevenciju i detekciju prijevvara jest interna revizija.....	62
Grafikon 9. Trajanje pružanja forenzičnih usluga u revizorskim društvima.....	63
Grafikon 10. Sustav za prevenciju i detekciju prijevvara.....	65
Grafikon 11. Učestalost pojava prijevvara.....	66
Grafikon 12. Glavni počinitelji prijevvara.....	68
Grafikon 13. Inicijalni način otkrivanja prijevvara.....	71
Grafikon 14. Alati koji se koriste prilikom istraživanja prijevvara.....	73

POPIS SLIKA

Slika 1. Trokut prijevare.....	21
Slika 2. Histogram Benfordovog zakona.....	49
Slika 3. Funkcije i odgovornosti sudionika lanca financijskog izvještavanja.....	52

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad obrađuje temu prijevare u Republici Hrvatskoj i perspektive revizijske profesije. Prikazana su temeljna obilježja, načela i vrste revizije sa naglaskom na internu i eksternu reviziju kao i sve važniji oblik revizije – forenzična revizija. Gospodarski subjekti zasigurno se susreću sa brojnim oblicima prijevara, a u okviru ovog rada obrađene su slijedeće vrste prijevara: prijevarno financijsko izvještavanje (manipulacije), protupravno prisvajanje imovine, porezne prijevare, korupcija (zlouporaba položaja i ovlasti), lažiranje bankrota, kibernetičke prijevare te pranje novca.

Diplomski rad upotpunjen je sa dva provedena istraživanja u kojima je zadaća utvrditi intenzitet i vrstu prijevara među gospodarskim subjektima u RH te ulogu internih te eksternih revizora u procesu prevencije i otkrivanja prijevara.

Ključne riječi: prijevare, revizija, forenzika, dokazi

SUMMARY

This graduate thesis deals with the topic of fraud in the Republic of Croatia and the perspectives of the auditing profession. The basic characteristics, principles and types of audit are presented with an emphasis on internal and external audit, as well as the increasingly important form of audit - forensic audit. Business entities certainly encounter numerous forms of fraud, and the types of fraud that are dealt with in this thesis are: fraudulent financial reporting (manipulation), illegal appropriation of property, tax fraud, corruption (abuse of position and authority), fake bankruptcy, cyber fraud and money laundering.

The graduate thesis is completed with two conducted studies that aim to determine the intensity and type of fraud among economic entities in the Republic of Croatia, and the role of internal and external auditors in the process of fraud prevention and detection.

Keywords: fraud, audit, forensics, evidence